№ 97 ՇԱԲԱԹ, 8 ՄԱՅԻՍԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ, 8 ՄԱՅԻՍԻ № 97

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Ցայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Ցայտարարութիւնների համար վճարում են խբրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253

ՄՇԱԿ

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

ՄԱՅԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 7 ՌՈՒԲԼԻ

12 ամսվ.՝ 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամերիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրօպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թիւրքիա՝ 120 դրուշ։ Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել ևսեւ հին հասցէն, նոյնպէս և 40 կոպ. (կարելի է և նամակադրոշմով)։

Ցայտարարութիւնների համար վճարում են. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.։ Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и К°" ֆիրմայի միջոցով Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Կիրակի, մայիսի 9-ին

Եկատերինա Աւետիսեան ՓՐԻԴՕՆԵԱՆՑԻ

մահվան տարեդարձի օրը Նորաշէնի ս. Աստուածածնի եկեղեցում տեղի կունենայ պատարագ և հոգեհանգիստ, որի մասին յայտնում են իրանց ազգականներին և ծանօթներին հանգուցեալի որդիքը՝ Գրիգոր Եգօրօվիչ և Մնացական Եգօրօվիչ Փրիդօնեանները։ Պատարագի սկիզբը առաւօտեան ժամը 10-ին, իսկ հոգեհանգիստը (հանգուցեալի գամբարանի վրա) ցերեկվայ ժամը 12-ին։

(շ.կ.) 519. 2—1

Սօնիա, Նինօ, Ստեփան, Յովհաննէս Յովհաննիսեանը և Մանիա ու Արամ Պօղոսեանները յայտնում են իրանց ազգականներին և ծանօթներին՝ առաջինն իր Թանգագին ամուսնու, երկրորդն և երրորդը իրանց սիրելի եղբօր, իսկ վերջիններն իրանց անմոռանալի քեռու՝ հանգուցեալ

Լեւոն Յովհաննիսեան ԵՍԱՐԻԵԼԵԱՆԻ

մահվան ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԻ մասին, որ նշանակված է կիրակի, մայիսի 9-ին, ցերեկվայ ժամը 11-ին, Էջմիածնեցոց եկեղեցում (Հավլաբար)։ 514. 1—1

Կիրակի, մայիսի 9-ին, ԲԱՔՈՒ քաղաքում վախճանված

Թագուհի Յարութիւնեան ԿԻԼԻԴՃԵԱՆՑԻ

քառասնօրեակին, Թանդոյեան ս. Աստուածածնի եկեղեցում (Միքայէլեան փողոց) կը կատարվի հոգեհանգիստ, որի մասին հանգուցեալի հայրս Օաքենիկ Աբրահամեան և որդի խաչատուր Յովհաննիսեան Կիլիդճեանցները խորին վշտով յայտնում են ազգականներին, ծանօթներին և ընկերներին։ Պատարագի սկիզբն է առ. 10 ժամին, իսկ հոգեհանգիստը կը սկսվի $11^{1}/_{2}$ ժամին։

ԱՄԱՌԱՅԻՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ, մայիսի 8-ին տեղի կունենայ

ԶԲՕՍԱՆՔ

Յօգուտ
Էժանագին եւ ձրի ճաշարանների Ընկերութեան

Երեխաների համար զուարճալիք, խեղկատակ, ձեռնածու, ուղկան, օդակախաղ, քսակների մէջ փաթաթված վազել, րէբուս՝ մրցանակներով։ Երեխաների խաղ՝ փորձված ղեկավարի հսկողութեամբ։ Երեկոյեան ժամը 7-ից պ ա ր ե ր։ Զինուորական երկու երաժշտախումբ։ Փոխարքայի Թիկնապահ կօզակների երգեցիկ խումբը։ Ռօտօնդայում լարանուագ երաժշտախումբ և ընտիր չափաւոր գներով։ Բուֆէտ, Թէյ, պաղպաղակ, ծաղիկներ, կօնֆէտտի, սերպանտին, պօստ, պտի-ժվօ։ Սկիզբը ցերեկվայ ժամը 4-ից։ Մուտքի տոմսակների վճարը՝ հասակաւորների համար 30 կոպ., երեխաների և աշակերտ-աշակերտուհիների համար (համազգեստ հագած)—20 կոպ.։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
Զուբալովեան անուան
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ
Շաբաթ, մայիսի 8-ին
Հայոց Դրամատիկական Ընկերութեան Թատերասէրների խումբը
Մասնակցութեամբ դերասանների
կը ներկայացնէ—Սումբաթօվի յայտնի
„Դաւաճանութիւն"
Պատմական լեգենդա 5 գործ., Թարգմ. Զ. Տէր-Գրիգորեանի
Սկիզբն է 8 ժամին երեկոյեան։
Տեղերի գները 5-ից մինչև 50 կոպ.։
Ծանօթութիւն.—Ապրիլի 29 ի յետաձգված ներկայացման տոմսակները պէտք է անպայման փոխել այս ներկայացման տոմսակների հետ։
Ռեժիսսեօր՝ Սեւումեան
Ազդ.—Յաջորդ ներկայացումը — կիրակի, մայիսի 16-ին՝ «ԹԻԹԵՌՆԻԿՆԵՐԻ ԿՌԻՒ»։
Տոմսակները վաճառվում են։
(ա.) 518. 1—1

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ
(ОБОИ)
ԵՂԲ. ՏԱՐՆՕՊՕԼ
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ
8 կ. սկսած մինչև 6 ր. իւրաքանչիւր փաթեթը (րուլօ)։
Ունի պահեստներ Ռուսաստանի բոլոր մեծ քաղաքներում։
ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
Գօլօվինսկի պր., 21, Արտիստ. Ընկ. շինութ.
Տելեֆօն № 355.
ԳՆԵՐԸ ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ
ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՁՐԻ
(Ն.շ.) (ա.) 310. 50—14

Կիրակի, մայիսի 9-ին
ԱՐՏԻՍՏ. ԸՆԿ. ԱՄԱՌԱՅԻՆ ՇԻՆՈՒԹ. ՄԷՋ
ՄԵԾ ԶԲՕՍԱՆՔ
Յօգուտ Օդնօսումօվի անուան Ամառային Գաղութի՝ Թիֆլիսի կանանց 5 գիմնազիաների ամենաչքաւոր և աղքատ աշակերտուհիների համար։
1) Երաժիշտների խումբ, 2) Մանկական խաղեր, 3) Մանկական ներկայացում, 4) Կօնֆէկտներ՝ սիւրպրիզներով, 5) Բաղդի անիւ, 6) Հրավառութիւն, 7) Պտի-ժվօ, 8) Բաղդի տակառ, 9) Օդապարիկ. 10) Տիկնիկ, 11) Կօնֆէտտի և ծաղիկներ. 12) Բուֆէտ, 13) Պարեր։
Զբօսանքի սկիզբը ցեր. ժամը 3-ից։
Մուտքի վճարը՝ հասակաւորների համար—25 կ., երեխաների համար—15 կ.։
Մանկական ներկայացմ. տոմսակի վճ. 20 կ.։
Տոմսակները վաղօրօք կարելի է ստանալ կանանց գիմնազիաներում, իսկ զբօսանքի օրը՝ Արտիստ. Ընկ. ամառ. շինութեան մէջ։
Զբօսանքի (Զ. Ն. Ռուդօլֆ
կառավարչուհիներ (Ա. Ն. Սնարսկայա

ԲԺԻՇԿ
Ա. Մ. ՄԿՐՏՉԵԱՆՑ
Նախկին ասիստենտ Մօսկվայի Կայսեր. Համալս. կնախտական կլինիկայի։ Կանացի հիւանդութիւններ և մանկաբարձութիւն։ Բժշկութեան ֆիզիկական մէտօդներ։ Ընդունելութիւնն ամեն օր՝ առ. ժամը 11—12. Բէբուտօվսկայա, 58. Մայիսի 20-ից ընդունում է ԷՍՍԵՆՏՈՒԿՈՒՄ (Главн. кур. д. Курмояровыхъ). Կիսլօվօդսկում և Պետիգօրսկում (հասցէն տեղեկանալ դրուգայի դրատնակում)։
(օ. մ.) (առ.) 469. 10—5

ԲԺԻՇԿ
Գ. Յ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
Ներքին եւ վիրաբուժական (խիրուրգ.) հիւանդութիւններ.
Ընդունելութիւնը (առաւօտեան ժ. 11—1.
(երեկոյեան ժ. 5—7.
Երևանեան հրապարակ—Պուշկինսկ. փ., № 1.

ՍԱՀՄԱՆԱԿԻՑ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ

I

«Մշակի» այսօրվայ համարում գետեղված Թղթակցութիւնը Թաւրիզից առիթ է տալիս կանգ առնելու մի խնդրի վրա, որը մենք շօշափել ենք ուրիշ անգամ ևս։

Դա մեր երկրի և մեր սահմանակից երկրների փոխադարձութեան խնդիրն է արդիւնաբերական ասպարէզում։

Թղթակիցը, հաղորդելով որ Սալմաստի շրջանի երկրագործը վնասվում է զանազան ազդեցութիւններից, յոյս է յայտնում, որ կովկասեան գիւղատնտեսները օգնութեան կը գան պարսկական ժողովրդին իրանց ցուցմունքներով և հրահանգներով։

Մենք նորերս նոյնատեսակ մի խնդիր շօշափեցինք, երբ խօսում էինք Թիւրքահայաստանից եկած դիմումների և Վարագի գիւղատնտեսական կրթարանի մասին։ Փոխադարձութեան խնդիրը այդտեղ հանդէս է գալիս թէ իբրև անհրաժեշտութիւն և թէ իբրև կուլտուրական մի գործօն՝ արդիւնաբերական ընդարձակ զարգացման համար։

Արդարև՝ ի՞նչ է պետութիւնների մէջ եղած սահմանագիծը։

Նա աշխարհագրական և միջազգային քաղաքական մի հասկացողութիւն է։

Եթէ սահմանագծերը մի քանի կէտերում անցնում են բարձրաբերձ շղթաներով կամ խոշոր գետերով, շատ տեղերում նրանք բոլորովին աննշմարելի են, ուստի նրանք պահպանում են շփման շատ կէտեր դրացի երկիրների միջև։

Եւ տեսէք, թէ ինչ աննպաստ հետևանքներ կարող են առաջանալ, եթէ այդ երկիրները չեն ջանացել փոխադարձութեան և համերաշխ գործակցութեան միջոցով օգնել միմեանց իրանց գործառնութիւնների մէջ։

Անդրկովկասը ահա քանի տարի է, որ հարիւր հազարներ է ծախսում մաքառելու համար կենդանիների ժանտախտի դէմ և շատ անգամ աջողվել է այն աստիճան Թուլացնել աղէտի արտայայտութիւնը, որ յոյս է երևացել թէ արդէն մաքառումը հասել է իր վերջնական նպատակին։ Բայց ահա յարկարծ լսում էք, որ ժանտախտը մուտք է գործել Պարսկաստանից Լենքօրանի և Մուղանի սահմանագծով, կամ Թիւրքիայից Կարսի նահանգի սահմանակից գիւղերից։

Եւ բնականաբար, քանի Պարսկաստանը և Թիւրքիան իրանց կողմից ևս ջանքեր չեն գործ դնի մաքառելու ժանտախտի դէմ, այդ աղէտը արմատահան չի լինի մեր երկրից և մենք մշտական վտանգի մէջ պէտք է լինենք նրա արշաւանքից։

Տարիների դիտողութիւնը ցոյց է տալիս նոյնպէս, որ մորեխի մի որոշ մասը գալիս է Պարսկաստանից և չըքացնում է այն աշխատանքը և ծախքերը, որ մեր երկիրը արել է այդ միջատը կոտորելու համար։

Նոյնը կարելի է ասել դաշտային մկների, ծառերի Թրթուռների, կճղակացաւի և ուրիշ բազմաթիւ հիւանդութիւնների մասին։

Վարակիչ հիւանդութիւնը շատ հեշտ անցնում է սահմանագծով և տեղափոխում աղէտը մէկ երկրից դէպի միւսը։

Եւ եթէ երկու սահմանակից երկիրներ հաւասարաչափ և փոխադարձ գործակցութեամբ չեն մաքառում աղէտի դէմ, այն ժամանակ այդ աղէտը չի վերանայ ոչ այն երկրից, ուր նրա դէմ մաքառում չէ սկսված և ոչ այն երկրից, ուր կազմակերպվել է այդպիսի մաքառում, բայց երկիրը մնացել է մատչելի շփումների և հաղորդակցութիւնների համար։

Եւ ուրեմն՝ արդիւնաբերական ասպարէզում մեր երկրի կուլտուրապէս կղզիացած լինելը իր սահմանակից երկիրներից առեղծում է մի շարք դժբաղդութիւններ առաջադիմական գործունէութեան համար և չքացնում է այն մաքառումների նշանակութիւնը, որոնց ձեռնարկել է սահմանակից երկիրներից միայն մէկը։

Կուլտուրական ջանքերը և աշխատանքները անցնում են այդպիսի հանգամանքներում ապարդիւն և առաջ են բերում վհատում գործողների մէջ։

Այդ մէկ։ Դա բացասական ազդեցութիւնների վերաբերութեամբ։

Միւս կողմից փոխադարձութիւնը բացում է դրական բեղմնաւոր գործունէութեան համար կուլտուրական առաջխաղացութեան մի ընդարձակ ասպարէզ, որը սակայն դեռ շատ նեղ է և անձուկ մեր իրականութեան մէջ։

Այդ մասին միւս անգամ։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգ, 6 մայիսի

Գահաժառանգ Արքայորդին նշանակվեց Անդրբայկալեան կօզակների 1-ին բատարէայի շէֆ։

Ցարսկօէ - Սէլօյի Ալէքսանդրեան պալատի եկեղեցում մատուցվեց պատարագ, որին ներկայ էին Կայսրը, Կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդօրօվնան Գահաժառանգի և Օգոստափառ Դուստրերի հետ, Մեծ Իշխաններ և Մեծ Իշխանուհիներ, նաև պալատական պաշտօնեաներ և կայսերական շքախմբի անձեր։ Պատարագից յետոյ պալատում կայացաւ նախաճաշ։

Կայսրի ծննդեան օրը մայրաքաղաքը զարդարված էր դրօշակներով և տօնական կերպարանք ունէր։ Մայրաքաղաքի բոլոր եկեղեցիներում և պետական կրթական հիմնարկութիւններում մատուցվեցին հանդիսաւոր պատարագներ։ Երեկոյեան մայրաքաղաքը հրավառութեան մէջ էր ընկղմված։

Գործակալութիւնս Ռուսաստանի զանազան քաղաքներից հեռագիրներ ստացաւ, որ կատարվել են գոհաբանական մաղթանքներ. նոյնը հեռագրում են Լօնդօնից, Պարիզից, Վիէննայից, Բերլինից, Հռօմից, Սօֆիայից և այլ օտար քաղաքներից։ (Հ. Գ.)

—

Լօնդօն, 6 մայիսի

Եկան պօրտուգալական և բելգիական Թագաւորները, ռուսաց, ֆրանսիական և Թիւրքաց պատգամաւորութիւնները։ Եկաւ Վիլհէլմ կայսրը և կայարանում դիմաւորվեց Թագաւորից և սրա զաւակներից։ (Հ. Գ.)

—

Բերլին, 6 մայիսի

Գերմանիայի և ուրիշ երկիրների զանազան տեղերից ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, Հալլէյի գիսաստղի պոչի միջով երկրի անցնելու ժամանակ ոչինչ առանձին երևոյթներ չեն նկատվել։ (Հ. Գ.)

—

Հաւաննա, 6 մայիսի

Ոստրիկանական զօրանոցի մէջ ուժանակի պայթիւնից սպանվեցին 1000, վիրաւորվեցին 100 մարդ։ (Հ. Գ.)

—

Պարիզ, 6 մայիսի

Վախճանվեց Պօլինա Վիարդօն։ (Հ. Գ.)

—

Մօսկվա, 6 մայիսի

Պաշտօնապէս պարզվեց, որ կեղծ ընկալագրով նահանգական գանձարանից 142,000 րուբլու յափշտակութեան բոլոր մեղսակիցները ձերբակալված են. բոլոր փողերը գտնված են։ (Հ. Գ.)

—

Վիէննա, 6 մայիսի

Պատգամաւորների պալատ։ Նիստի վերջում պատգամաւոր Վասիլկօն յիշեցրեց նախկին գրգռված նիստի մասին։ Մարկօվը ռուս-ազգային ընկերութիւնները Չէրնօվիցում փակելու առիթով հաւատ յայտնեց, որ փակման կարգադրութիւնը հետևեց բացառապէս պետական և դինաստիական պատճառներից։ Պալատի նախագահը յայտնեց, որ արդէն նրա նախորդը չը ճանաչեց ռուս լեզուն ազգային Բուկօվինայի համար և Թոյլ չը տուեց գործածել այդ լեզուն պարլամենտում, առաջնորդվելով այն փաստով որ ռուսները Աւստրիայում առանձին ժողովուրդ չեն կազմում։

Բուկօվինայի մասնաժողովի մէջ Կրամարժը հանդէս եկաւ Բուկօվինայում ռուս-ազգային միութիւնները փակելու դէմ և ասաց, որ թէև Ռուսաստանը աւելի քան ուրիշ մի պետութիւն հետամուտ է խաղաղասիրութեան, բայց և այնպէս Աւստրիայի և Ռուսաստանի միջև խաղաղութիւն կապելու կողմնակիցների ուղղակի պարտականութիւնն է խուսափել այն ամենից, ինչ որ կարող է հոգեպէս ցրնցել ռուս ժողովրդին։ Ֆինանսական մասնաժողովը մերժեց Բէննէրի առաջարկութիւնը՝ ընդհատել մասնաժողովի նիստերը մինչև կառավարութիւնից ճշգրիտ բացատրութիւններ ստանալը ծովային վարչութեան ֆինանսական պահանջների առիթով։ Վիճաբանութիւնների ժամանակ ֆինանսների մինիստրը կրկնեց իր յայտարարութիւնը՝ թէ նրան պաշտօնապէս յայտնի չէ «Դրեդնաուտի» նման ռազմանաւեր կառուցանելու մասին. ֆինանսների մինիստրութիւնը դրա համար ոչ մի կոպէկ չէ յատկացրել։ (Հ. Գ.)

—

Սալօնիկ, 6 մայիսի

Մայիսի 5-ին դէպի Միտրօվիցա մեկնեցին երկու բատալիօն, որոնք հրաժարվեցին կռւել ալբանացիների դէմ։ Պրիշտին մեկնեցին Մահմուդ-Շէվքէթ փաշան և Ուսկիւբի վալին։ Ըստ երևոյթին հանգստացած շարժումը Մօրավիայի հովիտում վերսկըսվեց։ Երէկ Վիրնօգլավ գիւղի շրջակայքում տեղի ունեցան նոր կռիւներ։ Ապստամբները ձեռք ձգեցին շատ զէնք և ռազմամթերք։ Ալբանացիների գլխաւոր ուժերը Մօրավիայում կենտրոնացած են Կարադաղի լեռներում, առանձնապէս Ստուդենցի լեռներում։ Այդ ուղղութեամբ երէկ մեկնեց մի զօրախումբ երեք բատալիօնից և երկու լեռնային թնդանօթներից բաղկացած։ Լուրերին նայած՝ Մօնաստիրի շուրջ Պրիզրէնի մօտ ընդհարում է եղել։ (Հ. Գ.)

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Թէհրան, 6 մայիսի

Եկաւ Զիլլի-Սուլթանի որդի Ջէլալուդ-Դօվլէն։

Մեկնեց գերմանական բանկի գործակալ Բիւտէն։

Սիփէհդարը մնաց կաբինէտի գլուխ։ (Հ. Գ.)

—

Պետերբուրգ, 6 մայիսի

«Россія» լրագիրն ասում է. «Այս օրերս «Ֆօսսիշէ Ցայտունգ» հեռագիր գետեղեց Վիէննայից, որի մէջ հաղորդվում էր Անգլիայից, որ պարսկական փոխառութեան հարցը սպառնում է միջազգային բնաւորութիւն ընդունել, որովհետև Ռուսաստանը և Անգլիան ծանուցին Պարսկաստանին, որ չէ Թոյլատրվում ռազմագիտական երկաթուղիներ կառուցանել ոչ-անգլիացիների և ոչ-ռուսների օգնութեամբ. Պարսկաստանը իրաւունք ունի միայն այնպիսի փոխառութիւններ կապել, որոնց վրա կօնտրօլը պատկանում է Անգլիային և Ռուսաստանին։ Եական անճշդութիւններ պարունակող այդ հեռագիրը առիթ տուեց սխալ բացատրութիւնների։ Երբէք Ռուսաստանը և Անգլիան վերոյիշեալ յայտարարութիւնները չեն արել Պարսկաստանի հասցէին. երբէք խօսք չէ եղել այն մասին, որ Ռուսաստանը և Անգլիան մտադրութիւն ունեն ճնշել ոչ միայն երեքպետեան դաշնակցութեան, այլ և առհասարակ երրորդ պետութեան շահերը։ 1907 Թւի անգլօ-ռուսական համաձայնութիւնը սահմանեց բոլոր ժողովուրդների առևտրի և արդիւնաբերութեան միատեսակ առաւելութիւնների սկզբունքը Պարսկաստանում։ Ռուսաստանի և Անգլիայի գործողութիւնները այդ կողմից այդ սկզբունքի հակառակ չէին ընթանում։ Երկու պետութիւններն ևս, հարևանութեան և սերտ տնտեսական կապի հիման վրա Պարսկաստանի հետ, ուր դրել են խոշոր դրամագլուխներ, մասնաւորապէս Ռուսաստանը՝ մինչև հարիւրաւոր միլլիօններ, իրաւունք ունեն քաղաքական գերակշռութեան, իրաւունք ունեն պահանջել իրանց ռազմագիտական շահերի ապահովութիւնը։ Այդ հայեացքը, ակներևաբար, բաժանում է և Գերմանիան։ Բիւլօվ 1909

թւի մարտի 16-ին բէյխստագում յայտնեց, որ Գերմանիան հետեւում է Պարսկաստանում բացառապէս առեւտրական նպատակների։ Գերմանիան հազիւ թէ հիմք ունենար իր իրաւունքների խախտումը տեսնել այն բանում, որ երկու պետութիւնները պնդում են երկաթուղիական և մի քանի այլ կոնցէսիաների վրա, որոնք անկասկած քաղաքական կամ ռազմագիտական նշանակութիւն ունեն։ Ըստ համաձայնութեան գերմանական կաբինէտի՝ ճանաչել Ռուսաստանի գերակշիռ իրաւունքները Պարսկաստանում, և ըստ Ռուսաստանի լիակատար պատրաստականութեան՝ յարմարվել գերմանական ցանկութիւններին Գերմանիայի առեւտրական շահերի տեսակէտից Պարսկաստանում, անկասկած նպաստաւոր հող է պատրաստված կատարելապէս գոհացուցիչ համաձայնութեան համար պարսկական գործերի մասին»։ (Հ. Գ.)

ՊՈԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

—

Կ. Պոլիս, 28 ապրիլ

Ելևմտական մինիստրը իր յաղթանակը տարաւ. պարլամենտը տեղի տուաւ անոր՝ իր քուէարկած որոշումին, որով ջնջուած պիտի ըլլային կայսերական փեսաներուն ամսաթոշակները։ Զարմանալի Թուեցաւ Ջաւիդ բէյի այդ ընթացքը. կարելի՞ էր երևակայել, թէ ժողովրդային ըմբռնումներու հաշտ մինիստր մը, մէկ օրէն միւսը, իր ունեցած համակրանքէն ուժովը գրեթէ բռնաւորի դեր մը կը ստանձնէր պարլամենտի հեղինակութեանը մասին։ Ատ էր, որ շատ զարմանալի երևցաւ բոլոր միտքերու։

Յունական թերթ մը գրեց, թէ Ջաւիդ բէյ բարձրագոյն Թելադրութեան մը առջև կանգնած՝ այդ ուղղութիւնը բռնեց։ Քանի մը օր ետքը ստուգուեցաւ, որ սուլթանը, կայսերական փեսաներու աղաչաւոր դիմումին վրայ, ելևմտական մինիստրին հասկըցուցած է տարեկան ելևմտացոյցին մէջ չջընջել անոնց թոշակները։ Այդ պարագան էր, որ թագուն կը մնար հասարակաց գիտութենէն. և Ջաւիդ բէյը, ստիպուած, շեղում ըրաւ իր ժողովրդական ուղղութեանը մէջ։

Ըստ երևոյթին, սուլթանին միջամտութիւնն ալ քիչ մը տարօրինակ էր իր սահմանադրասէր ըմբռնումներուն մէջ. մինչև այսօր ոչ մէկ կէտի մէջ ցոյց տուաւ այդպիսի շարժում մը։ Ու ինչո՞ւ միջամտէր կայսերական փեսաներու ի նպաստ, որոնք պէտք է ունեցած ըլլային իրենց բարոյական և նիւթական դիրքերը։ Մի՞թէ փոխուեցաւ սուլթանը ինքն ալ։ Ոչ. իրողութիւնը սա է, որ Համիդի օրով փեսաներու մասին լաւ ընտրութիւն եղած չէ. ինչպէս ամեն բանի մէջ, փեսաներու ընտրութեան մասին ալ Համիդը վարուած է աւելի քմահաճօրէն. իրեն հաճելի եղած են, իբրև փեսացու, անոնք, որ աւելի հլուն վիզ ունեցած են իր մտահաճութեանց առջև խոնարհելու, առանց նկատի առնուելու թէ ունի՞ն բարոյական և նիւթական դիրքեր իրենց անհատական արժանիքներովը։ Այդ հանգամանքները պարզուած են այժմ, որով ոչ ելևմտական մինիստրի բռնած ընթացքը և ոչ սուլթանին ակամայ միջամտութիւնը զարմանք կը պատճառեն։

Ջաւիդ բէյի պէս շատեր չեն որ ունինք. պաշտօնի գլուխ անցելէ ի վեր՝ պետութեան հիւանդոտ ելևմտական վիճակը մեծ բարեփոխութիւն կրած է։ Անհատապէս ալ մեծ համակրանք կը վայելէ ամեն շրջանակներու մէջ. թերևս միակն է որ բարձր կը կանգնի ցեղային, կրօնական ամեն կաշկանդումներէ։ Զարգացման տեսակէտով ալ իր առանձին տեղը ունի։ Ելևմտական թեզերը պաշտպանելու մէջ, հակառակ իր նիւթերուն չորութեանը պերճախօս ոճով խօսող մըն է։ Այդ յատկութիւններն են որ զինքը համակրելի ըրած են մեծապէս ամեն շրջանակներու մէջ։

Այժմու դահլիճին մէջ, առաջին գծին վրայ, երեք մինիստրներ կան, որոնք Իթթիհադ կուսակցութեան պաշտպանութիւնը կը վայելեն—Ջաւիդ բէյ՝ ելևմտական մինիստրը, Թալէաթ բէյ՝ ներքին գործերու մինիստրը, Պետրոս Հալաճեան՝ հանր. շինութեանց մինիստրը։

Ամեն ոք ըմբռնած է թէ անօգուտ ջանք պիտի ըլլայ ավելի բարձրացնել առաջին երկու մինիստրներու մասին. ոչ մէկը կը համարձակի, թեկնածու մը աչքի առջև ունենալով, ըստ այնմ ճամբայ հարթել։ Կը մնայ միայն երրորդը, հանր. շինութեանց մինիստրը, որ, պարբերաբար, քննադատութիւններէ աւելի, խծբծանքի նիւթ կ'ըլլայ։ Իր խծբծողներուն մէջ առաջին տեղը բռնեց ցարդ «Սէդայի միլլէթ», թիւրքախօս թերթ մը, յոյն խմբագրողի մը կողմէ հրատարակուած։ Ուրիշ թերթ մը, «Գերմանիշէր Լոյդ», շատ անգամ աննպաստ լուրեր կը սփռէ և շշուկներու տեղի կուտայ անզօր ճիչերով։ Ունինք մենք ալ թերթեր, որոնց, դժբաղդաբար, հաճելի եղած է այդ լուրերուն, անընտրողաբար, արձագանգը ըլլալ։ Անոր ուխտ-տաուն ամսուան պաշտօնավարութեանը մէջ աննպաստ լուրերու ամեն տեսակները հնարուեցան, իրենց սիրելի թեկնածուներու անուններ մէջտեղ դրուեցան, մէկ օրէ միւսը անխուսափելի համարուեցաւ Հալաճեանի անկումը, և սակայն հայ մինիստրը մնաց իր պաշտօնին գլուխը։

Հանր. շինութեանց պաշտօնատունը, իբրև խոտորնակ շահերու կեդրոն, միշտ իր վրայ աննպաստ խօսեցնել տալու բոլոր յատկութիւնները ունի. ճկուն մինիստր մը, որ ուզէ աւելի հաճելի ըլլալ անհատներու, քան թէ երկրին հանուրքին, կրնայ շատ դրուատիքներու մէջ բարձրացուիլ։ Բայց Հալաճեան, ինչպէս պարլամենտի մէջ խօստովանեցան նոյն իսկ իր ոսոխները, այնքան պարկեշտ է, որ չի տարուիր կողմնակի շահերէ և անվրդով կը շարունակէ իր պաշտօնը։ Իթթիհադ կուսակցութիւնը, ուշադիր՝ հայ մինիստրին պարկեշտ գործունէութեանը, իր սիրելի մինիստրներու առաջին գծին վրայ դրած է զանի, որով ցարդ իր անունին շուրջը արձագանգուած աննպաստ լուրերը, տեղի ունեցած խծբծանքները, իր անկումի մասին յայտնուած ցանկութիւնները ցնդեցան օդին մէջ։

Հայ մինիստրին ողջամիտ բարեկամները ուրախութեամբ կը տեսնեն, որ անխոնջ աշխատող մըն է ան, եւրոպական միտք մը, honnête, գնահատուած եւրոպական մեծ թերթերէ, տեղական լուրջ մամուլին մէջ։

Շէվքէթ փաշա, պատերազմական գործերու մինիստրը, մեկնեցաւ ալբանական ապստամբութեան վայրը։ Կը կարծուի որ իր ներկայութիւնը թերևս կարենայ աւելի փութացնել հաշտութեան գործը, և այդպէս առաջքը առնուի աղպալոտ զոհերու։

Անգլիոյ թագաւորին մահուան լուրը հանրային սուգի տպաւորութիւնը առաջ բերած է մայրաքաղաքիս մէջ։ Բոլոր թերթերը, երկար սիւնակներով, ցաւ, համակրանք յայտնեցին։ Թիւրք մամուլը չի մոռնար, որ Էդուարդ թագաւորը Թիւրքիոյ առաջին բարեկամն եղաւ իր սահմանադրութեան շրջանի առթին։

Շահէն

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿ

—

ՄԱՏԹԷՈՍ ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի եւ անճառաճելի կամօքն Աստուծոյ Եպիսկոպոսապետ եւ Կաթուղիկոս Ամենայն Հայոց Ծայրագոյն Պատրիարք համազգական նախամեծար Աթոռոյ Արարատեան Առաքելական Մայր Եկեղեցւոյ սրբոյ Կաթուղիկէ Էջմիածնի։

Գերազնիւ նախագահաց ընդհանուր ժողովոյ և խորհրդի և պատուական տեարց անդամոց Բարեգործական Ընկերութեան Հայոց Կովկասու, հարազատ և հաւատարիմ որդւոց Մօրս Լուսոյ ս. Էջմիածնի բազմասցի շնորհ, սէր և ողջոյն փրկչաւանդ հանդերձ Հայրապետական օրհնութեամբ։

Գոհունակութեամբ ընկալաք զհեռագիր սիրեցեալ առ ի մէնջ որդւոցդ ի 25 ամսեան ապրիլի, յորմէ իրազեկ եղաք, եթէ ընդհանուր ժողովն Բարեգործական Ընկերութեանդ Հայոց Կովկասու որոշեալ է համարել զՀայրապետն լրութեան ազգիս պատուաւոր հովանաւորող անդամ Ընկերութեանդ։

Հնչակ բեղմնաւոր և արդիւնաշատ գործունէութեան Բարեգործական Ընկերութեանդ ի սկզբանէ անտի ցայսօր քաջայայտ է մերազնեայ ժողովրդեան, զի պատկառելի հաստատութիւնդ, բազմաթիւ ճիւղաւորութեամբք իւրովք, ընդ հովանեաւ բարեխնամ պետութեան Ռուսիոյ, շնորհիւ բարեմիտ և գիտակից անձանց ձեռն օժանդակութեան կարկառէ յամենայն ժամ բազմաթիւ դժբաղդ անձանց, չքաւորաց, ուսումնատենչ պատանեաց և առհասարակ ամենայն կրթական և հանրօգուտ ձեռնարկութեանց և հաստատութեանց, որով մեծապէս նպաստէ մտաւոր և բարոյական յառաջադիմութեան և երջանկութեան ազգիս։

Արդ ընկալեալ Մեր զորոշումն ընդհանուր ժողովոյ սոյնպիսի բազմարդիւն Ընկերութեանդ վասն կոչման պատուաւոր անդամութեան Մերոյ որ ի յարգանս Հայրապետութեան Ամենայն Հայոց այսու Հայրապետական Կոնդակաւ Մերով յայտնեմք սիրելի որդւոցդ զսրտագին գոհունակութիւնս Մեր հանդերձ օրհնութեամբ. մաղթեմք առ Տէրն տերանց ի հաճոյս իւր ընդունել զբոլորանուէր վաստակս մեծայարգ անդամոցդ և պարգևել բազմավաստակ սիրելեացդ զխմաստութիւն, զեռանդ բարեգործութեան և զքաջառողջութիւն նովին սրտաբուղխ եռանդեամբ և անձնուիրութեամբ շարունակել զբեղմնաւոր գործունէութիւնն ձեր յօգուտ տառապեալ ազգիս։

Ողջ լերուք, զօրացեալ ի Տէր, պահպանեալ ի խնամս Հօրն երկնաւորի և օրհնեալ ի մէնջ։ Ամէն։

ՄԱՏԹԷՈՍ Բ.

Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

2 մայիսի 1910 ամի

և ըստ տօմարիս ՌՅԾԹ.

Ի Հայրապետութեան Մերում ա. ամի

յՈրարատեան Մ. Աթոռ Ս. Էջմիածնի

Ի Վաղարշապատ

Թ. 1192.

ԳԵՒՈՐԳ ՄԻՐԱՂԵԱՆ-ԳԵՂԵՎԱՆՈՎԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

—

Հինգշաբթի, մայիսի 6-ին, Թիֆլիսի Արտիստական ընկերութեան թատրոնում հանդիսաւոր կերպով տօնվեց դերասան Գ. Միրաղեանի բեմական գործունէութեան 25-ամեակը նախապէս կազմված ծրագրով։

Ժամը 8-ին ժամերը թատրոնասրահը լի էր հայ և վրացի ընտիր հասարակութեամբ։ Կէս ժամ անց՝ վարագոյրը բարձրացաւ և վրաց դերասանական խումբը յոբելեարի մասնակցութեամբ ներկայացրեց Մոլիէրի «Տարտիւֆ» պիէսի 4-րդ արարուածը։ Յոբելեարի հանդէս գալը համանուն դերի մէջ՝ պոռթկացրեց բուռն ծափահարութիւններ։

Այնուհետև հայերէն խաղացվեց Սունդուկեանի «Քանդած օջախի» 1-ին երկար գործողութիւնը, որի մէջ Միրաղեան կատարում էր Օսէփի դերը։

Երրորդ ներկայացումը դարձեալ վրացերէն էր՝ «Խանում» յայտնի կօմէդիայի 2-րդ արարուածը, որ մեծ զուարճութիւն պատճառեց հասարակութեան։

Բոլոր երեք ներկայացումներն էլ անցան շատ աջող շնորհիւ յոբելեարի տըպաւորիչ խաղի և վրաց առաջնակարգ դերասանների մասնակցութեան, որպիսիք են՝ վրաց բեմի աստղ տ. Գաբունիա-Ցագարէլի, Վ. Աբաշիձէ, Իմէդաշվիլի, Չերքէզովա և հայերից՝ տ. Վարդուհի, Տէր-Դաւթեան և այլք։

Սրանից յետոյ ժ. 12-ից սկսվեց յոբելեանական հանդէսը։ Բեմի վրա բոլորվել էին շնորհաւորելու պատրաստվածները։ Բեմի խորքից ալեզարդ Սունդուկեան և տ. Գաբունիա-Ցագարէլի թևանցուկ առաջ բերին յոբելեարին, որի երևումն առիթ տուեց հանդիսականների բուռն և երկար ծափահարութեանը։

Նստեցնելով յոբելեարին յատուկ շինված պատուանդանի վրա՝ Սունդուկեանի և տ. Ցագարէլիի մէջ տեղում, առաջինը վրացերէն ուղերձ կարդաց նոտար Լ. Մղեբրովը յոբելեանական յանձնաժողովի կողմից և մատուցեց ծաղկէ պսակ։

Ապա Սունդուկեան զգացված մի քանի խօսք ուղղեց յոբելեարին և օրհնեց նրա աշխատանքը։

Մէկ-մէկ մօտ եկան և շնորհաւորեցին թէ բերանացի և թէ ուղերձներով հետևեալները.

1) Իշխ. Երիստով՝ Վրաց Դրամատիկական Ընկերութեան կողմից՝ մատուցելով արծաթեայ պսակ։ 2) Ա. Նազարեթեան՝ Հայոց Դրամ. Ընկեր. կողմից։ 3) Իշխ. Մաղալով, հաղորդելով վրաց նահանգական ազնուականութեան շնորհաւորանքը, յայտնեց, որ ազնուականութիւնը նուիրել է 200 րուբլի։ 4) Վ. Աբաշիձէ՝ վրաց դերասանական խմբի կողմից՝ մատուցելով արծաթեայ պսակ։ 5) Հայ Դերասանական Ընկերակցութիւնը, որ մատոյց ծաղկեայ պսակ։ 6) Միջանկեալ կարդացվեց Քութայիսի վրաց դեր. խմբի և երկու ուրիշ հեռագիրներ։ 7) Զուբալովեան ժող. տան վրաց սեկցիան։ 8) Զուբ. ժող. տան հայկական սեկցիայի կողմից Գ. Փիրումեան, և մատուցվեց արծաթէ մի ընծայ։ 9) Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանի կողմից պէտք է շնորհաւորէր Յովհ. Թումանեան, բայց սրա տկարութեան պատճառով իր գրած շնորհաւորական նամակը կարդաց բժ. Զարգարեան։ 10) Գ. Կաֆեան՝ Ներսիսեան Հ. Հ. Դպրոցի հոգաբարձութեան կողմից։ 11) Ստ. Բաբանեան՝ Ներս. դպրոցի ուսուցչական խմբի կողմից։ 12) Նոյն դպրոցի աշակերտութեան կողմից շնորհաւորվեց և մատուցվեց յոբելեարի լուսանկարը շքեղ շրջանակով։ 13) Զ. Մամուլեան՝ Կ. Հ. Բ. Ընկ. կողմից։ 14) Կվիրիլիի դրամ. ընկ. կողմից և պսակ։ 15) Ա. Ասլանեան՝ «Լոյս» ընկ. կողմից և ընծայ։ 16) Լաչքարեան՝ Հալաբարի «Նոր-Դրամա» Թատրոնի կողմից և յայտնեց, որ այդ թատրոնում շուտով մի ներկայացում է տրվելու ի պատիւ յոբելեարի։ 17) Վրաց «Նակադուլի» ամսաթերթի կողմից։ 18) Գ. Խատիսեան՝ «Հօրիզօն» թերթի կողմից։ 19) Իմէդաշվիլի՝ վրաց «Թեատրի դա Ցխօվրէբա» շաբաթաթերթի կողմից։ 20) Տ. Նազարեան՝ «Աղբիւր-Տարազ» հանդէսների կողմից։ 21) Ալ. Քալանթար՝ «Մշակ» օրաթերթի կողմից։ 22) Ֆլորա Վարդանեան՝ «Մեղու» աշխատանքի տան ընկերութեան կողմից։ 23) Լ. Ղորղանեան՝ Նոր-Բայազէտի հայ ուսուցիչների կողմից։ 24) Կ. Շիրինեան մօսկվայաբնակ մի խումբ հայերի կողմից։ 25) Դերասան Արաքսեան՝ ռուսերէն կարդաց իր ուղերձը։ 26) Մ. Ջմշկեան կարդաց վրացերէն՝ յոբելեարին ձօնած իր ոտանաւորը։ 27) Երկու նկար Գ. Բաշինջաղեանի և Շամշինեանի կողմից։ 28) Մի ընծայ Իւզբաշեանի կողմից։ 29) Կ. Հայոց Ուսուցիչների և Վարժուհիների Միութեան կենտրոնական վարչութիւնից։ 30) Արսէն քահ. Բագրատունու կողմից։ 31) Վրաց Գրասիրաց Ընկ. Բաթումի ճիւղի և հայվրացական սիրողների խմբի կողմից հեռագիր։ 32) Եմ. քահ. Նազարեանի հեռագիրը Մօսկվայից։ 33) Քութայիսի Վրաց. Դրամ. Ընկ. կողմից։ 34) Օդեսայի վրաց ուսանողութիւնը հայ և վրացի հասարակութիւններով հանդերձ։ 35) Բագուի Կուլտուրական Միութիւնը հեռագրով։ 36) Մօսկվայի վրացի ուսանողների կողմից։ 37) Խարկօվի ուսանողների կողմից։ 38) Նոր-Նախիջևանի Հ. Բ. Ընկերութեան կողմից՝ Դր. Ջալխուշեան հեռագրով։ 39) Բագուի «Թատրոն և Երաժշտութիւն» շաբաթաթերթի խմբագրութիւնից։ 40) Ճիաթուրի Վրաց Դրամ. Ընկ. կողմից։ 41) Մգելաձէ՝ Ախալցխայի Դրամ. Ընկ. կողմից։ 42) Վրաց Գրասիրաց Ընկ. Խօնիի ճիւղի կողմից։ 43) Նոր-Բայազէտի և Երևանի հասարակութիւններից և 25 մասնաւոր անհատներից հեռագիրներ։

Բոլոր շնորհաւորողներն էլ շեշտում են այն ընդհանուր ճշմարտութիւնը, որ տատասկոտ և դժուար անցանելի է առ հասարակ դերասանի գործունէութեան շաւիղը. նրա կեանքը լի է բազմաթիւ զրկանքներով և նեղութիւններով։ Փառք և պատիւ յոբելեարին, որ թէ իբր ուսուցիչ և թէ իբր դերասան՝ յաղթահարեց 25 տարիների ընթացքում յիշեալ բոլոր արգելքները և այսօր տօնում է իր յաղթանակը. մանաւանդ նշանակալի և յարգելի է նրա յօբելեանը այն տեսակէտից, որ նա առաջինը հանդիսացաւ այն համարձակ և անձնուէր միջնորդը, որ սիրոյ և եղբայրական առնչութիւն հաստատեց թատրօնի միջոցով երկու դրացի, պատմական համանման ճակատագրի տէր հայ և վրացի ազգերի միջև։

Յետոյ մի խումբ սազանդարներ ի նշան համակրանքի նուագեցին մի երգ՝ նուիրված յոբելեարին։

Դրանից յետոյ յոբելեարը անչափ զգացված խոր և անսահման շնորհակալութիւն յայտնեց նախ վրացի իր գործակից ընկերներին և ապա նոյնը հայ հասարակութեան։ Միրաղեան իր գործունէութիւնը շատ համեստ ընդունեց և ընդգծեց սոսկ այն ծառայութիւնը, որ նա մատուցեց իր համեստ ույժերի չափով իբրև կցորդ հայ և վրացի բաղդակից ժողովուրդների՝ թատրոնական ասպարէզի գործունէութեամբ։

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 1-ի մօտերը և բոլորի վրա թողեց հաճելի տպաւորութիւն։

Ես.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿԱՂԱՆՔՆԵՐԻ ՄԷՋ

—

Բարձր պարիսպների մէջ պատսպարված այգին, գոյնզգոյն ծաղիկներով պճնված, ծփում էր կանաչում ու անոյշ բուրմունք սփռում իր շուրջը։

Վերևից խանդաղատանքով նայում էր գարնան արևը և շոյում կայտառ մանուկներին, որոնք գլխաբաց, կարմրած թշերով վազվզում էին թիթեռնիկների նման իրար ետևից, թաւալվում դալար խոտերի մէջ, փնջիկներ կազմում սիրուն ծաղիկներից և ուրախ քրքիջով ծիծաղում լի կրծքով։

Այգու մի ծայրում՝ հաստաբուն թթենու և կեռասենու ստուերում, ինչպէս հովանոցի տակ, կանգնած էր մենաւոր քարաշէն մի տուն՝ այգեգործ գիւղացու ջանասիրութեան թէ ծուլութեան այդ հինաւուրց լուռ վկան։

Նա չէն էր ու առատութեամբ լի. կարծես, շատ տարի չէր անցել այն օրից, երբ շինել էր նրան իր տէրը, լցրել ու խնամքով կահաւորել։

Նստած դրան հովում՝ զրուցում էինք մենք։

Ես և նա։

Մենակ էինք։

Ոչ ոք չէր խանգարում մեզ։ Ոչ ոք չէր խախտում այդ վայրկեանին մեր սրտերի մէջ տիրող մտերմական ներդաշնակութիւնը, որ, աննկատելի մեզ համար, սկսում էր զարթնել, յուզվել ու ծփանքով դէպի իրար նետվել, կարծես ինչ-որ մի գաղտնի ույժ հրում լինէր նրանց դէպի իրար։ Երկուսս էլ երիտասարդ էինք, դիւրաբորբոք ու երազող։

Բայց բնութիւնը դրել էր մեզ տարբեր պայմանների մէջ։

Ես ազատ էի ու անկախ, անհոգ թռչնակի նման։

Իսկ նա կաշկանդված էր մայրական պարտականութիւններով։

Մի խոր վիհ բաժանում էր մեզ իրարից։

Մենք զրուցում էինք. թէ ինչի՞ մասին՝ այդ ես չեմ յիշում այսօր։

Գիտեմ միայն, որ ես խօսում էի յափըշտակված, մտերմական յուզմունքի շշնջիւնով։ Իսկ նա լսում էր լուռ, մեծ բաւականութեամբ։

Մէկ-մէկ կարեկցաբար նա հարցեր էր ուղղում ինձ, ժպտում զուարթացած դէմքով և ապա կարմրում, աչքերը ցած կախում։

Երեխաների ուրախ ձայներն այլ ևս չէին լսվում։ Նրանք խաղում էին մեզանից շատ հեռու։

Յանկարծ ինչ-որ շրխկոց լսվեց մեր ետևում։

Երկուսս էլ յետ նայեցինք. դա մի գարշելի մողէս էր, որ պատի վրայով սողալիս՝ վայր ընկաւ գետնին կուտված չոր ցախերի ու խոտի փշրանքների վրա և անյայտացաւ նրանց մէջ։

Բայց իր յանկարծակի երևալովն այդ աննշան սողունը խլեց նրա ուշադրութիւնը ինձանից։ Հայեացքն ուղղած դէպի այն տարածութիւնը, ուր երեխաներն էին խաղում, նա խորասուզվել էր իր մտածմունքների մէջ։

Թախիծը սքօղել էր նրա դէմքը ու մայլել։

Նա այլ ևս չէր լսում ինձ և ոչ էլ մտածում իմ մասին. այդ րոպէին ես մեռացված էի նրա համար։

Նրա բոլոր մտածմունքները պտտում էին երեխաների շուրջը։

Այդ հասկանալի էր։

Եւ ես լռեցի, խոնարհվելով մայրական այդ նուիրական խոհերի առջև։

Րոպէական լռութիւնը նրան շուտով դուրս հանեց սակայն իր մտածմունքներից։

Խորը հառաչանք արձակեց նա և գունատված դէմքը դէպի ինձ դարձնելով՝ արտասանեց վշտահար շեշտով.

— Ներիր ինձ։ Խանգարեցի՞ քեզ։

— Ամենևին ոչ,—պատասխանեցի ես շտապով, բայց շփոթութիւնս թագցնելու պատրուակով վեր կացայ տեղիցս։

Նա նոյնպէս ոտքի կանգնեց. նայեց ինձ, կարծես ուզում էր ինչ-որ բան ասել, բայց դժուարանում էր, և ապա ուղղելով քայլերը դէպի շինութեան մուտքը՝ հրաւիրեց ինձ ևս։

— Արի՛, տես ինչպէս են մեր գինիները։ Քաղաքների մէջ հազիւ թէ դու ճաշակած լինես, այնքան անուշահամ ու զմրուխտի պէս շողշողուն, բիւրեղանման ու բնական, անարատ գինիներ։ Չէ՞, ասում են, քաղաքներում ամեն բան կեղծում են։

Նա արտասանում էր կամաց, ձայնը դողում էր անվճռականութիւնից. բայց և դէմքը ժպտում էր, սիրտը բաբախում օտարոտի նախազգացումի առաջ։

Անխօս հետևեցի նրան։

Մտանք մառանատունը։

Նրա լայնարձակ կամարների տակ երկկարգ շարված էին գինու մեծ ու փոքր կարասները, բերանները փակված սալ տափակ քարերով կամ ուռենու ոստերից հիւսված կլոր խուփերով։ Գետնի վրա ընկած էին վայրի այծեամների մի քանի մորթիներ, գործված կողովներ, երկար նստարաններ։ Տեղ-տեղ առաստաղի գերանների վրա պնդացված և օդում ճօճված էին դատարկ կախանները, որոնք աշնան վերջերում ճռնկու-

նաւորված են լինում մրգեղէններով։ Նրանց փոխարէն կախված էին դատարկ կարկամներ ու գինու վերաբերեալ պիտոյքներ։

Արևի ճառագայթները երեք նեղ լուսամուտներից ներս էին թափանցում շինութեան մէջ և ոսկէ փոշիներ շաղ տալիս։

Առջևից, ոսկէ ցոլքերի միջով, քայլում էր նա գարնան պէս կայտառ, առոյգ ու սիրուն, քարշ տալով ինձ էլ իր ետևից։

Մօտենալով կարասներից մէկին, նա բաց արեց կարասի բերանը և թէյի բաժակը թաղելով գինու մէջ՝ դուրս հանեց նրան զմրուխտի պէս վառվռուն, բիւրեղի պէս յստակ լի նեկտարով և մեկնեց դէպի ինձ։

— Սա ամենաընտիրն է։ Տես, այսպիսի գինի երբևիցէ տեսե՞լ ես քո կեանքում։

Ասաց նա խորհրդաւորութեամբ, բիբերը լայն բաց արած նայեց ինձ, ժպտաց ու շառագունեց այնպէս, ինչպէս գարնան կանաչների մէջ փայլող կարմիր պուտերը։

Աչքերս յառել էի նրան ու արձանացել։

Անվճռականութիւնը կաշկանդել էր ինձ։

Չը գիտեմ ինչո՞ւ նրա աչքերը այդ վայրկեանին յանկարծ սկսեցին առկայծել. բաժակն ինձ ուղղող ձեռքը դողաց և բիւրեղանման կարմիր նեկտարը սկսեց ժպտալով հոսել ափերից ու յուլունքների շարանի նման պայծառ կայլակներով թափվել մատներին ու այնտեղից էլ գետին կաթկթել։

Ես նայում էի անթարթ նրա այլայլվող դէմքին ու ինձ մեկնված դողացող ձեռքին։ Նայում էի, ու տարօրինակ զգացմունքը տիրապետում էր իմ մարմնը. զգում էի, որ իմ հոգու հաւասարակշռութիւնը կորցնում եմ արագութեամբ։

Իմ առջև կանգնած էր կեանքի ամենամեծ գայթակղութիւնը. առողջակազմ երիտասարդ մի կին՝ հրապուրիչ արտաքինով, արբած՝ զգացմունքների ու[illegible]կրքի [illegible]բռնկու-

մից, միայնակ կանգնած իր նման երիտասարդ մի տղամարդու հետ միասին անուշաբոյր նեկտարով լի բաժակը ձեռքին։

Նա գայթակղեցուցիչ էր ու գրաւիչ. գրաւիչ և՛ նա, և՛ գինին, իսկ տեսարանը...

Սիրտս սկսեց բաբախել արագութեամբ, անգիտակցօրէն մեկնեցի ձեռքս բաժակին, բայց ինչ-որ այդ վայրկեանին իմ մէջ խայթեց սուր կերպով և դատարկ տարածութեան մէջ ձեռքս յանկարծ կանգնեցրեց։

Այն տենդոտ զգլխը, որով բռնկված էր նա, անցնում էր կարծես իմ երակներն էլ։

Ես շտապեցի զսպել ինձ. յետ հրեցի ինձ մեկնված բաժակը և, աչքերս ուղղելով դէպի վեր՝ առաստաղին, պատասխանեցի.

— Շնորհակալ եմ։ Վնասում է ինձ։

— Քեզ վնասում է քաղաքինը, բայց ոչ սա,—վրա բերեց նա կշտամբանքով։

— Ինձ վնասում է թէ նա և թէ դա։

— Սխալվում ես... մի՞թէ ես կուզենամ, որ դու վնասվես։ Սա բալզամ է քո հիւանդ կրծքի համար,—շշնջած նա բաժակը նորից ուղղելով դէպի ինձ։

Դէմքի փոփոխութիւնից նկատվում էր, թէ ինչ-որ տարօրինակ բան է կատարվում նրա հոգու խորքում. և աղերսանքով ինձ ուղղըված թախծոտ աչքերի մէջ արտասուքը, կարծես, պատրաստվում էր արդէն դուրս ցայտելու։

Տեսնել կնոջ արտասուքը՝ դա ինձ համար շատ ծանր էր թւում։

Եւ ես, զինաթափ եղած նրա թախանձանքների ու հմայքի առաջ, համաձայնութիւն յայտնեցի։

— Կը խմեմ, եթէ դու էլ խմես ինձ հետ։

Ուրախութիւնից փայլատակեց նրա դէմքը. սևորակ աչքերը բորբոքվեցին հեշտանքի քնքոյշ բոցերով, և յուզված կոհակների մէջ նետված նաւակի նման՝ անհանգիստ

Մի համակրելի գրական-երաժշտական երեկոյթ

Մոսկվա, 1 մայիսի

Երէկ, հայկական կրուժօկում, Մոսկվայի հայ ուսանողական հայրենակցութեան նախաձեռնութեամբ, կայացաւ գրական-երաժշտական երեկոյթ՝ ամբողջովին նուիրված բանաստեղծ Ալ. Ծատուրեանի 25-ամեայ բեղմնաւոր գրական գործունէութեան։

Դա երիտասարդ, թարմ ուժերի, թրթիռ սրտերի գնահատութեան մի անկեղծ արտայայտութիւն է, որի արձանագրումը կատարում ենք անհուն բերկրութեամբ, քաղցր և գեղեցիկ տպաւորութիւնների տակ։

Սկսվում է երեկոյթը. հասարակութեան մեծ մասը ուսանողներ են, գաղութը բացակայում էր։

Դերասանուհի օր. Ա. Աբրահամեան, որի երգով պիտի սկսվէր երեկոյթը, նոյնպէս բացակայում էր. մի վարմունք, որ միայն դատապարտել կարելի է։

Ծնված հէգ երգիչ մի դժբաղդ ազգի,
Միշտ մռայլ տեսայ երկինքը գլխիս.
Ես շատ վաղ ուսայ տանջանքը կեանքի,
Վաղ մտերմացաւ վշտի հետ հոգիս...

Այսպէս սկսեց իր ռեֆերատը ուսանող Հ. Տէր-Գրիգորեան (Տէրեան) Ալ. Ծատուրեանի մասին։

Բայց անցնում է մի քանի րոպէ միայն, և ահա սիրելի բանաստեղծը, ուսանող Մակինցեանի ուղեկցութեամբ, ներս է մտնում դահլիճ և տեղ բռնում առաջին կարգում։ Վայրկենաբար ընդհատվում է ռեֆերատի ընթերցումը, տեղի են ունենում բուռն, աղմկալից և երկարատև ծափահարութիւններ՝ ի պատիւ Ծատուրեանի. վերջինս շնորհակալութիւն է յայտնում։

[illegible]

չին թարգմանական ոտանաւորը իր ժամանակին մեծ հաւանութեան է գտել խոշոր վիպասան Րաֆֆու կողմից։

Վերջում ռեֆերենտը, ամփոփելով իր ասածները, գտաւ, որ Պատկանեանի և Շահազիզի քնարի լռութիւնից յետոյ պէտք է ոչ հայ բանաստեղծական գրականութեան մէջ առաջացած բացը ծածկվէր. պէտք է հանդէս գար մէկը, որ առաջ տանէր նրանց գործը. հանդէս եկած բանաստեղծներից մէկը Ծատուրեանն է, որ այժմ իր պատուաւոր տեղն ունի գրաւած մեր նորագոյն գրականութեան մէջ։ «Ողջունենք Ծատուրեանի գրական գործունէութեան 25-ամեակը, ողջունենք տաղանդաւոր բանաստեղծին»—վերջացրեց իր խօսքերը ռեֆերենտ Տէրեանը ծափերի տակ։

Ուսանող Ալ. Յովհաննիսեան ասաց, որ այսօր հայկական հայրենակցութիւնը տօնում է Ալ. Ծատուրեանի գրական գործունէութիւնը. հայրենակցութիւնն իր ձայնն ևս միացնում է այն ընդհանուր ձայնին, որ մայիսի 2-ին լսվելու է հայ գաղութի մէջ, բանաստեղծի յօբելեանին. այն հայրենակցութիւնը, որ տեղական գաղութի ուղն ու ծունն է կազմում։ Ապա նա զօրեղ կերպով շեշտեց հայ քաղաքական անտարբերութիւնը դէպի հայ թատրոնը, հայ գեղարուեստն ու գրականութիւնը, դէպի հայ գրողները, աւելացնելով որ հայ ժողովուրդը իր դատապարտելի, խայտառակ վարմունքով քաղցի, ծարաւի գիրկը նետելով իր գրողներին, հասարակական գործիչներին՝ դրանով միայն վաղաժամ գերեզման է փորում նրանց համար... «Բայց և այնպէս,—յարեց Յովհաննիսեան,—ազատ, գրական խօսքը պէտք է յաղթանակէ, պէտք է թագաւորէ իր շուրջը...»։ Հետևեցին բուռն ծափահարութիւններ...

Ուսանող Ս. Իսրայէլեան, խօսելով Ծատուրեանի նշանակութեան մասին, ասաց, որ բանաստեղծը իր երկերի մէջ երկու սկզբունք է միացնում.—գեղարուեստը գեղարուեստի համար և գեղարուեստը կեանքի համար։ Մի կողմից նա, ասում է Իսրայէլեան, երգում է բլբուլի, սիրոյ մասին, իսկ միւս կողմից իր ազգութեան, ազատութեան մասին։ Ապա նա ասաց, որ Ծատուրեան զուրկ չէ նաև սարկազմից, որ յիշեցնում է Գամառ-Քաթիպային։ Նա կանգ առաւ բանաստեղծի վրա, իբրև խոշոր թարգմանչի վրա։ Նա մերթ ընդ մերթ կարդում էր Ծատուրեանի ոտանաւորներից, ինչպէս օ... «Հոգիս մռայլ» և այլն։

Օր. Ղարագէօզեան գեղեցիկ կերպով երգեց Ծատուրեանի «Մի լար, բլբուլը», երաժշ. Ե. Բաղդասարեանի. նա աղմկալից bis-երի տակ կրկնեց նոյնը։

Նեզլօբինի թատրոնի դերասան Ն. Ասլանով ռուսերէն կարդաց Ծատուրեանի «Գարուն», «Առուակ» և «Հոգիս մռայլ» ոտանաւորները այ՛նքան գեղեցիկ և այնպիսի մի մեծ աշխուժութեամբ, որ արժանացաւ

[illegible]

Օր. Ջալեան կարդաց Ծատուրեանի մի թարգմանական ոտանաւորը, իսկ ուսանող Ն. Աւագեան արտասանեց «Երկու փոթորիկը»։

Ուշադրութեան արժանի են, անշուշտ, ուսանողական հայրենակցութեան հրատարակած պօստ-կարտերը, որ պարունակում է իր մէջ Ծատուրեանի համառօտ կենսագրութիւնը, «Հայ հեղինակի կտակը», կարիկատուրա, «Սիրուն գարունը», Գամառ-Քաթիպայի մահարձանի բացումը, տակը գրված Ծատուրեանի՝

«...Եթէմ կանգնել ենք գերեզմանիդ մօտ...
Ո՞ւր ես, հայ գուսան, ձայնի՛դ ենք կարօտ»

խօսքերը։ Բացի այդ, կայ նաև բանաստեղծի 10 նկարը, հանված իր կեանքի զանազան ժամանակաշրջաններում, սկսած՝ արհեստաւորաց դպրոցից մինչև իր կեանքի ներկայ րօպէն։ Պօստ-կարտեր պատրաստողը Մոսկվայում յայտնի Շերերն է։

Պատրաստված է 1500 հատ. պէտք է որ Կովկասի և այլ հայաբնակ տեղերի հայերը ձեռք բերեն այդ պօստ-կարտերից։ Մի օրինակ ուղարկում եմ «Մշակի» խմբագրութեան։

Երեկոյթի վերջում կրկին տեղացին աղմկալից անվերջ ծափահարութիւններ. շատերը բացագանչում էին՝ «կեցցէ՛ Ծատուրեանը, ուրա, բրավօ, կեցցէ՛ յօբելեարը»։

Վայրկենական լռութիւնից յետոյ կրուժօկի կամարները կրկին դղրդացին բուռն ծափերից և կեցցէներից, բայց այս անգամ ծափերը շուտով դադարեցրին և սարքեցին հսկայական օվացիաներ սիրելի բանաստեղծին, տաղանդաւոր և անմոռաց Ալ. Ծատուրեանին։

Է՛լ չեմ ասում, որ Ծատուրեան բարձրացվեց ուսանողների ձեռքերի վրա...

Դարձեալ ծափե՜ր, կեցցէնե՜ր, օվացիաներ... և այսպէս անվերջ... մինչև ուշ գիշերը... մինչև որ հասարակութիւնը ցրվեց գո՛հ սրտով, անմոռանալի և քաղցր տպաւորութիւնների տակ... Ոսկու-Զօն

Տեղեկութիւններ գաւառից

Դիլլուջա (Սուրմ. գ.), 2 մայիսի

Նախանցեալ տարիների հետ համեմատած այս տարի մեզանում գարունը շատ շուտ բացվեց։ Եղանակներն անձրևային են. գիւղացին սկսել է իր գարնանային աշխատանքը։ Աշնանային ցանքսերն այս տարի շատ լաւ բերք են խոստանում։ Այս տարի գոնէ մեր աղքատ գիւղացիների օձիքը կազատվի տեղիս վաշխառուների ձեռքերից։ Այս տարվայ ցանքսերի առատութեան պատճառով մի քանի գիտակից երիտասարդների մէջ կրկին միտք է յղացել միանալ և արհեստական կերպով շինել մեր Աբաս-գեօլ կոչված լիճը և արհեստական ջրանցքներով ջուրը հանել ու թողնել այն դաշտերի վրա, որտեղ կատարվում է մեր գիւղացու գլխաւոր աշխատանքը՝ հողագործութիւնը։ Սակայն վերջին տարիների հարկերի ծանրութիւնը և տեղիս բնակիչների տնտեսական աննախանձելի վիճակը մոռացնել էին տուել գիլլուջեցիներիս մեր վաղուցվայ ծրագրի իրագործումը։ Այս տարի նոյնպէս նոյն խնդիրն իր ծանր պայմաններով ընկել է գիլլուջեցիներիս վրա և լուծում է պահանջում։ Ցանկալի էր, որ մեր հասարակութիւնը միահամուռ ուժերով լուծէր այդ կարևոր և օգտաւէտ խնդիրը։

Գ. Դ.

—

Անդիժան, 28 ապրիլի

Սեպտեմբերից արդէն վճռված է դպրոց ունենալը գաղութիս հայ երեխաների համար. նստարանները և բնակարանն արդէն պատրաստված են, մնում է ուսուցիչ և ուսուցչուհի հրաւիրելը, որ առաջիկայ հոգաբարձական ժողովի հերթական խնդիրներից առաջինն է։ Հետաքրքրական է տեղիս գաղութի հոգաբարձութեան հայեացքը տեղական ծխական եկեղեցական դպրոցի մասին, որ դնում եմ ընթերցողների տրամադրութեան տակ։ Թէ Կովկասի և թէ Թուրքեստանի դպրոցների (եկեղեցական ծխական) անպահով վիճակը և յաճախ ինքնաբերաբար փակված մնալու երկիւղի իրականութիւնը բացատրում է հոգաբարձութիւնը նրանով, որ ժամանակի ունեցած մեր պահանջներին եկեղեցական ծխական դպրոցները բաւարարութիւն չեն տալիս իրանց ծրագրով. դպրոցը, ինչպէս որ ինքնաքննիչ հիմնարկութիւն և ինքնաքննիչ գործ, ինքը իր գոյութեան պահանջ դարձած ուժերով պէտք է կենսունակութիւն ունենայ և պահպանվի կարիքների պահանջին բաւականութիւն տալով։ Տեղիս գաղութի քիչ թէ շատ ունևորներն իրանց երեխաներին եկեղ. ծխ. դպրոց չեն ուղարկի, որովհետև նրանք մտածում են պետական դպրոցներն ուղարկել նրանց։ Իսկ չունևորների երեխաների համար դպրոցը պէտք է պահպանվի բարեգործական վճարներով, որոնք պատահական են և դպրոցի գոյութիւնը վտանգված է յաճախ։ Այդ հիման վրա տեղիս գաղութի հոգաբարձութիւնը վճռել է մայրենի լեզուի հետ զուգընթաց պետական լեզուն ուսուցանել միաժամանակ՝ դպրոցում՝ թէ չքաւոր և թէ ունևոր սաներին պատրաստելու միջնակարգ դպրոցների I և II դասարանների համար, միաժամանակ մայրենի լեզուին բնականաբար առաջին տեղը յատկացնելով համահաւասար պետականին, իսկ բարեգործական պատահական վճարներով շարունակել տալ գաղութի չքաւոր սաների կրթութիւնը թէ միջնակարգ և թէ բարձրագոյն դպրոցներում։ Այդպիսով այստեղի ծխ. դպրոցն ապահովում է ինքն իր գոյութիւնը՝ բաւարարութիւն տալով ներկայ պահանջի կարիքներին։ Մ. Բժշկեանց

Նաւթային կրիզիսը Բաքւում

Դեռ հեռու չեն այն ժամանակները, երբ հայ-թուրքական արիւնալի ընդհարումների օրերում գազանացած խուժանը ամբողջ Բալախանու նաւթային հովիտը մոխրի և ածուխի շեղջեր էր դարձնում։ Նաւթի գինը այդ ժամանակները հասել էր պուդը 35—40 կ.։ Այնուհետև՝ յետագայ տարիներում նաւթի գները փոքր առ փոքր պակասելով՝ ձմեռվայ ամիսներին պտտում էին 20-ից մինչև 25 կոպէկի շուրջը, իսկ գարնան նաւագնացութեան սեզոնն սկսվելուց բարձրանում էին մինչև 29—30 կ.։ Եւ այդ ժամանակները նաւթ արտահանվում էր Բալախանու և Բիբի-Էյբաթի նաւթահանքերից և միջին թւով ստացվում էր ամսական 35—40 միլիօն պուդ նաւթ։

Ահա այդ ժամանակներում մի կողմից Ռուսաստանի զանազան մասերից սկսվեց քարածուխի, տորֆի, փայտի և այլ վառելանիւթերի մրցումը ռուսական նաւթի դէմ, իսկ միւս կողմից ամերիկական և ռումինական նաւթը և կերօսինը, շնորհիւ ձեռնտու գների և այլ արդիւնաբերական-տեխնիկական և առևտրական յարմարութիւնների, համարեա թէ բոլոր արտասահմանեան շուկաներից հալածեցին ռուսական նաւթը և կերօսինը և ամբողջ նաւթային շուկայի տէրը և տնօրէնը դարձան։

Սակայն 1909 թւականից սկսած հանգամանքները այլ կերպ բարդվեցին։ Զելեքենի կոչվող Իսա-բէկ Հաջինսկիի նաւթային ֆօնտանը խփեց. Բագուի շրջակայքում՝ Բինագադում, Հօգմալիում, Էյբաթում և այլ տեղեր փորփրեցին մի քանի արշին խորութեամբ տասնեակ հազարաւոր հորեր, որտեղից ստացվում է տարեկան միլիօնաւոր պուդերով նաւթ։ Միւս կողմից էլ Սուրախանայի մի քանի հազար դեսեատին տարածութիւն ունեցող դաշտավայրը, որը մի երկու տարի սրանից առաջ ոչ մի ապագայ չէր խոստանում, որտեղից միայն նաւթային գազ էր արտահանվում կիր պատրաստելու համար, վերջին տարիներս տալիս է չը լսված և չը տեսնված ֆօնտաններ, օրինակ Բեկենդօրֆի ֆօնտանը, որը շարունակ երեք ամիս խփում է առանց ընդմիջումի։ Աւելացրէք այս երևոյթի վրա և Մայկօպի նաւթահանքերի յայտնվելը, որոնք ամբողջ Եւրօպայի և Ռուսաստանի նաւթային կրեսոսների մտածութեան առարկան են դարձել և որտեղ գործում են տասնեակ հազարաւոր ձեռքեր, ծախսվում են միլիօններ՝ նաւթի ֆօնտաններին շուտ հասնելու համար, և ահա ձեզ համար պարզ կը լինի, թէ ինչու նաւթի գները շարունակաբար ընկնելով՝ սպառնում են հասնելու պուդը 10 կ. և գուցէ դեռ էլ պակաս։ Նաւթային նիւթերի գների արագաբար ընկնելուն մի կողմից նպաստում է և այն հանգամանքը, որ Ռուսաստանի և արտասահմանեան շատ ֆաբրիկաներում և գործարաններում շոգեկաթսաները փոխված են Դիզէլ և զանազան սիստեմի մօտօրների, որի շնորհիւ տասնեակ միլիօն պուդերով էկօնօմիա է ստացվում։

Ամենագլխաւոր պատճառներից մէկն էլ նա է, որ ռուսական նաւթը Բաթումում համեմատական չափով 13—15 կ. աւել էր նստում, քան թէ ամերիկականը Նիւ-Եօրկում։ Այդ պատճառով ռուսական նաւթարդիւնաբերողները տարիների ընթացքում խնդիրքներով դիմում էին առևտրական և ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրութիւններին, և վերջապէս հազիւ այս տարվայ ապրիլ ամսի 8-ին կարելի եղաւ պակասեցնել տալ նաւթային նիւթերի Բագուից Բաթում փոխադրելու ճանապարհածախսը մինչև 9—13 կ.։

Այժմ միայն կարելի է փոքր ի շատէ յուսալ, որ ռուսական նաւթային աշխարհի հսկաներ Նօբէլի ու Ռօտշիլդի ֆիրմաները, հնարաւորութիւն ունենալով մրցելու ամերիկական և ռումինական նաւթարդիւնաբերողների հետ արտասահմանեան շուկաներում, միջոց և հնարաւորութիւն կը տան մեր միւս մանր նաւթարդիւնաբերողներին և նաւթագործարանատէրերին մի կտոր հաց վաստակելու։ Թալիշ

Բագու, 3 մայիսի

Ներքին լուրեր

◆ Վաղը նշանակված է Հայոց Դրամ. Ընկ. անդամների ընդհանուր ժողովը, որը ցանկալի էր կայանար, քանի որ լուծման են սպասում մի քանի հերթական խնդիրներ։

◆ Թոքախտի դէմ մաքառող Կովկասեան Ընկերութիւնը դիմեց Կովկասի Փոխարքային խնդրելով ամեն տարի ընկերութեանը նպաստել գէմստվային գումարներից, նաև ձրիաբար 10 դեսեատինանոց հողաբաժին յատկացնել Աբասթումանի անտառում՝ սանատօրիա կառուցանելու համար։

◆ Երէկ Սղնախ մեկնեց այնտեղի վանքերը դիտելու համար Վրաստանի էկզարխը, որին ուղեկցում է Նահանգապետը։

◆ Ինչպէս յայտնել էինք, Անիի շրջանի մի քանի գիւղերում երևացել են մի տեսակ խժռողներ՝ «արնէտներ», որոնք մեծ վնասներ են տալիս դաշտերին։ Թիֆլիսի Հայ Գիւղ. և Տնայնագործ. Ընկ. նախագահ Ալ. Քալանթար դիմել էր Ղարիբեանին ուղարկել նմուշներ այդ կենդանիներից։ Ղարիբեանը այժմ ուղարկել է այդ մկների մորթիները և մի հատ էլ արնէտ՝ սպիրտի մէջ։ Քալանթար այդ բոլորը յանձնեց կենդանաբան Սատունինին հետազօտելու համար։

◆ Այսօր Թիֆլիսի Արտիստական Ընկերութեան ամարային շինութեան մէջ կայանալու է մի մեծ զբօսանք յօգուտ ձրի և էժանագին ճաշարանների և թէյատների ընկերութեան։ Այս ընկերութիւնը իր վերին աստիճանի համակրելի նպատակով և կենդանի գործունէութեամբ միշտ էլ վայելել է բոլորի համակրութիւնը անխտիր։ Նա օրական տալիս է մի քանի հարիւր՝ ձրի կամ շատ չնչին գնով՝ ճաշ քաղաքի բոլոր ազգութիւնների խեղճերին։ Ընկերութիւնը այժմ որոշել է իր ճաշարանները բանալ քաղաքի հեռաւոր աղքատ մասերից մէկում՝ Հալաբարում։ Եւ ահա այսօրվայ զբօսանքի աջողութիւնից է կախված լինելու այդ գեղեցիկ որոշման իրագործումը։ Ի

կերպով տարուբերվում էր նրա կուրծքը, ուռչում ու իջնում։

Ծնչումից հևում էր նրա կանացի սիրտը և բաբախում արագ ու անդուսպ զարկերով։

Ցախուռն զգացմունքների բռնկումից կախարդված՝ մենք կանգնած էինք իրար դէմ առ դէմ, բայց ամբողջ հոգով ապրում էինք ու շնչում իրականութիւնից հեռու, երևակայութեան ֆանտաստիկ աշխարհում։

— Դէ, բռնիր,—կրկնեց նա նորից աղերսանքով։

Ես մեկնեցի ձեռքս։

Սակայն բաժակը չը կարողացայ առնել։

Երկուսիս ձեռքն էլ մնաց օդի մէջ պարզված։

Նա մեկնել էր գինով լի բաժակը, իսկ ես՝ բռնել նրան։

Մինչդեռ նա այլևս բաց չէր թողնում ձեռքից։

Երկու անհաշտ տարրերի խուլ պայքարն էր նա մարմնացնում այդ վայրկեանին իր ամբողջ էութեամբ. նա այլայլվում էր, շնչասպառ հևում ու իր կանգնած տեղում դողում ամբողջ մարմնով։

Իսկ գինին ծփում էր բաժակի մէջ և կարմիր կայլակներով թափվում ափերից։

— Ի՞նչ պատահեց քեզ,—հարցնում էի ես վախեցած.—հանգստացիր ի սէր Աստուծոյ։

— Վերցրու բաժակը,—կրկնում էր նա անընդհատ, խռպոտ ձայնով, և նրա ամբողջ իրանը գալարվելով ձգվում էր դէպի ինձ ու իսկոյն էլ յետ քաշվում, կարծես մի ինչ-որ ոյժ կանգնած մեր երկուսի միջև յետ էր հրում նրան ինձանից։

Ես քաշում էի բաժակը դէպի ինձ. իսկ նա ոչ բաց էր թողնում ձեռքից և ոչ էլ յետ քաշում։

Ու այդպէս գինով լի բաժակը միացնում էր օդի մէջ պարզված մեր ձեռքերն իրար հետ։

Ես շփոթվել էի և չը գիտէի ինչ անել։

Իսկ մեր վերևում, առաստաղի վրայից, անհանգիստ չղջիկները չարութեամբ լցված պոկվում էին իրանց տեղերից ու վայրենի ծղրտոցով, օդն ակօսելով, թռչում, կախվում մի այլ տեղից։

— Թող ինձ... դուրս գնա,—լսվեց նորից նրա յուզված ձայնը։

Ես ուզեցի յետ քաշվել, կատարել նրա կամքը, միայն թէ նա հանգստանար ու դադարէր տանջվելուց։

Նա ցնցվեց ամբողջ մարմնով և՝ բարբոքված՝ յափշտակեց իմ ձեռքը։

— Սպասիր։ Ո՞ւր ես փախչում, անսիրտ։ Չե՞ս տեսնում՝ ինչպէս տանջվում եմ ես։ Եւ դու ուզում ես թողնել ինձ այդպիսի վիճակում. մենակ եմ տանջանքների ու վշտերի հետ, մենակ եմ փոթորկված զգացմունքների ու մտածմունքների հետ,—ասում էր նա հեկեկալով, յենված իմ ձեռքին, գլուխը կախ գցած։

Իսկ արտասուքի գոհարանման կաթիլները հոսում, սահում էին նրա այտերի վրայից ու խառնվում գինու ամբերատ շիթերին։

— Չէ՞ որ դու ինքդ ասացիր ինձ,—նկատեցի ես զարմանքով.—ես միայն կատարում եմ քո կամքը. դու ինձ ասում ես՝ «վերցրու բաժակը և խմիր».—ուզում եմ վերցնել, բայց դու չես տալիս։ Ասում ես՝ «դուրս գնա». ուզում եմ գնալ, դարձեալ չես թողնում։ Ինձ համար անհասկանալի է. ասա, ինչ ես կամենում։

— Ոչինչ, ոչինչ։ Ես ինքս էլ չեմ հասկանում, թէ ինչ է կատարվում իմ հոգու մէջ. խնդրում եմ մի նեղանար։ Ուզում եմ քեզ տալ բաժակը, չեմ կարողանում։ Ուզում եմ, որ միասին խմենք նրան։ Բայց... նա կարծես բռնում է թևս, արգելում ինձ...

Նա չը կարողացաւ վերջացնել իր խօսքերը. հեկեկանքները դարձեալ սկսվեցին. ու առաջվայ նման նորից սկսեց դողալ։

Ես փորձեցի վերջ տալ ճնշող տեսարանին։

Կամ պէտք է կատարել նրա ցանկութիւնը և վճռական կերպով խլել բաժակը նրա ձեռքից, և կամ թէ շտապով հեռանալ այդտեղից։ Վերջին միջոցը արդէն կշտամբանքի արժանացաւ նրա կողմից։

Մնում էր առաջինը. առաջինն էլ ընտրեցի։

— Պէտք չէ... պէտք չէ... Թող բաժակը... հեռացիր այստեղից.—աղերսում էր նա հևալով։—Հեռացիր այստեղից. կարծես ոտնաձայն եմ լսում. դա նա է հրեն. նա՝ իմ տէրը. հեռացիր խնդրում եմ։ Չե՞ս տեսնում։ Աստուած չանէ, որ նա մեզ տեսնէ այսպէս, մենակ. գնա. ես չեմ կարողանում տիրապետել ինձ... Լսո՞ւմ ես, չեմ կարողանում, ինչ-որ մի գաղտնի ոյժ հրում է ինձ դէպի քեզ... Իսկ նրա... Ա՛խ, այս բաժակը։

Արտասանեց նա զայրոյթից սեղմելով ատամները և ուժեղ թափով դէպի իրան քաշեց բաժակը։

— Սպասիր, ինչո՞ւ ես յետ խլում։

Փորձում էի համոզել նրան։

Բայց նա գլխի շարժումով ընդհատեց ինձ։ Այդ շարժումի մէջ ու դէմքի վրա երևում էր վճռականութեան արտայայտութիւնը։

— Նա յանկարծ կարող է ներս մտնել։ Լսո՞ւմ ես, ոտնաձայն է գալիս... Այդ նա է. այ, այ, երևում է արդէն։

— Ո՞վ է։ Ամուսի՞նդ,—հարցրի ես այս ու այն կողմ ուղղելով հայեացքներս։

Ոչ ոք չը կար։

— Նա զբաղված է ուսերով...,—արտասանեցի ես նրան հանգստացնելու նպատակով։

Սակայն նա չէր լսում ինձ և շարունակում էր կարծես զառանցումի մէջ։

— Ո՛չ, նա մօտենում է... ես տեսնում եմ նրան... խոժոռադէմ, խանդոտ զայրոյթը աչքերում... Մենք կորած ենք, եթէ նա մեզ տեսնէ. ի՞նչ կը լինի իմ փոքրիկ անմեղ զաւակներիս դրութիւնը. ի՞նչ կասեն ուրիշները, եթէ ես չը կարողանամ ինձ զսպել, մոռանամ նրանց բոլորին ու... Ո՛չ. դա անկարելի է։ Հասկանո՞ւմ ես։

— Ոչինչ չէ լսվում. ոչ ոք չէ գալիս. քեզ միայն թւում է այդ։ Քո մէջ նախապաշարմունքներն են միայն խօսում այս վայրկեանին։ Բայց հաւատա, որ ոչ դու կաս նրա համար և ոչ էլ նա քեզ համար. երկուսդ իրար հետ շղկապված էք արհեստական կապանքներով։ Միթէ ինքդ չես զգում, թէ ինչպէս ճարճատվում են այդ կապանքները, երբ դու մեկնում ես ձեռքդ դէպի ինձ։ Մեկնիր, մի փոքր էլ վստահ, քիչ էլ համարձակ, ազատ նախապաշարմունքներից, և նրանք կտոր-կտոր եղած կը թափվեն ոտներիդ տակ,—վրա բերի ես ներքին զգլխով։

— Իմ սիրտն էլ է թելադրում. բայց այդպէս վարվել հեշտ է քեզ համար։ Դու ազատ ես, անկախ, իսկ ես կաշկանդված կապանքներով։ Ծանր է սիրող մօր համար յանուն իր անձնական բաղդաւորութեան թողնել չը սիրած տղամարդուն, քանի որ այդ բաղդաւորութիւնը ձեռք է բերվում մանուկ-զաւակների դժբաղդացման գնով։ Երևակայո՞ւմ ես, արդեօք, այն հեռանկարը, որ կը կանգնի մեր առաջ, եթէ մենք չը կարողանանք մեզ զսպել. կանցնի արբեցողութեան շրջանը և մեր բուռն յափշտակութեան մոխրակոյտի տակից նորից կը սկսի առկայծել ու խօսել մայրական զգացմունքն իմ մէջ։ Դու չես կարող տանել, որ մի ուրիշը քեզ հետ բաժանի իմ սէրը. անցեալը սպառնացող ուրուականի նման կը մնայ միշտ էլ մեր առջև ցցված։ Եւ ես իմ սրտի խորքում չեմ կարող ներել ոչ ինձ և ոչ էլ քեզ... Ո՛չ, ոչ, անկարելի է ներել։

Արտասանեց նա գունատված դէմքով, դողալով. կարծես սարսափ էր ազդում նրա վրա այդ հեռանկարի միտքն անգամ. և ապա աղերսական հայեացքն ուղղելով ինձ վրա՝ իսկոյն էլ խուսափողաբար շեղեց նրան դէպի երեխաների կողմը։

Նրանք արդէն մօտենում էին մուտքին։

Ես բաց թողի բաժակը։

— Տեսնո՞ւմ ես... կապանքները որքան ամուր են դեռ. նրանք զգացնել են տալիս իրանց ոյժը ամեն մի րոպէ,—շշնջաց նա հազիւ լսելի ձայնով։

Եւ ամեն ինչ իր նախկին տեսքն ստացաւ։

Երեխաների գալուստն ստիպեց նրան զսպել իր լարված ջղերը և գոնէ արտաքուստ երևալ իր սովորական դերում։

Այդուց մենք տուն վերադարձանք միասին։

Եւ այնուհետև այլևս չը հանդիպեցինք իրար։ Լ. Դանիէլեան

նկատի ունենալով այդ, յորդոր ենք կարդում նաև հայ հասարակութեանը ամեն կերպ աջակցել այսօրվայ զբօսանքի կատարեալ աջողութեան, որի ծրագիրը կազմված է շատ շքեղ և բազմակողմանի։

◆ Թիֆլիսի քաղ. առաջին ապաստարանում անցեալ ապրիլ ամսում գիշերել են 177 հոգի, 2952 անգամ։ Ըստ ազգութեան նրանք բաժանվում են հետևեալ կերպով. ռուսներ՝ 41 հոգի, հայեր՝ 93 հ., վրացիներ՝ 29 հ., լեհեր՝ 5 հ., գերմանացիներ՝ 3 հ., թուրքեր 2 հ., քաղդէացի՝ 1 հ., լատին՝ 1 հ. և այլ ազգեր՝ 2 հ.։

◆ Կովկասեան գլխաւոր իշխանութիւնը, համաձայն կովկասեան ուսումն. շրջանի հոգաբարձուի զեկուցման, թոյլ տուեց յուլիսի 1-ից բանալ չորսդասեան պրոգիմնազիա երկու նախապատրաստական բաժանմունքներով։

◆ Կովկ. գլխ. իշխանութիւնը հաստատեց Երևանի նահանգական ատեանի որոշումը՝ դատարանին յանձնելու Ալէքսանդրոպոլի 2-րդ մասի նախկին պրիստաւ Արամ Տէր-Սահակեանին մի քանի զեղծումների համար։

◆ Թիֆլիսի Արտիստական կլուբը իր ամառային շինութիւնը կը փոխադրվի այս մայիսի 18-ից։

◆ «Իկար» ընկերութեան մէջ վաղը երգ.-հաւ. Գէորգեան կը կարդայ մի տեսութիւն Վերին Ագուլիսի մասին։

◆ Մայիսի 16-ին Վրաց Ազնուականութեան Թատրօնում տեղի կունենայ վրացի երաժիշտ Պօցխվերաշվիլիի համերգը։ Կերգվեն վրաց ժողովրդական երգեր։

◆ Դատարանին է յանձնված Սղնախի նախկին պրիստաւ Վլ. Բէլիզիօնին 345-րդ յօդուածի մեղադրանքով։

◆ Քաղաքիկ գիւղից (Ագուլիսի շրջ.) մեզ գրում են, որ ապրիլի 4-ին այնտեղ ձերբակալված ու բանտարկված տեղական ծխ. ուսումնարանի ուսուցիչ Ս. Քարիմեանը մայիսի 1-ին ազատ է արձակված։ Նոյնպէս ազատ են արձակվել նաև Ագուլիսի ուսուցիչ Յ. Քալանթարեանը և Մահտեսի Գուլամիրը Փանեանը։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Ոստիկանութիւնը մանրամասն քննելով Թիֆլիսի վաճառական Ալէքսանդր Միլօվի կեանքի դէմ կատարած կրկնակի մահափորձերը, վերջապէս պարզեց, որ դա «Հաց և Կամք» կոչված անիշխանական-կոմմունիստական կազմակերպութեան գործն է, որին մասնակցում են Տեվզաձէ, Սալիաշվիլի և այլն, որոնք պարապում են սպառնական նամակներ ուղղելով այս կամ այն հարուստին և դրամներ շորթելով։ Միլօվի գործի առիթով ձերբակալվածները ժանդարմական իշխանութեան կարգադրութեամբ բաց թողնվեցին, բացի Կապանաձէ Իլիայից, Մամիկոն Տէր-Աբրահամեանից և Գալ. Գավրիչիձէից։ Բացի վերոյիշեալներից ձերբակալված է նաև յայտնի չարագործ Պավէլ Խիզանաշվիլին։

◆ Մայիսի 6-ին 8-րդ քաղաքամասի ոստիկանները կալանաւորեցին 16 անանցաթուղթ մարդկանց. միևնոյն օրը 3-րդ քաղաքամասում ձերբակալվեցին 13 մարդ։

◆ Թիֆլիսի ոստիկանապետը առաջարկել է խուզարկու ոստիկանութեան պետին և պրիստաւներին՝ որոնել տալ Վելիկոկնեաժեսկայա փող. № 84 տնից անյայտացած Ալէքսէյ Գոտիլեանովի դուստր Հեղինէին, 19 տարեկան։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետի որոշմամբ Թիֆլիսեցիներ Տիգրան Լորէնցեան, Սուսան Մարտիրոսեան և Խայ Սալմանը հասցէների սեղանի կանոնները խախտելու համար ենթարկվում են ամեն մինը 25 ր. տուգանքի։ Գեներալ-նահանգապետի կարգադրութեամբ Անտօն Եավօրսկին և Լավրենտի Դոլիձէն ենթարկվում են՝ առաջինը 15 ր., երկրորդը 50 ր. տուգանքի անվըկայական զէնք կրելու համար։

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՑ

◆ Բօզուրումի հայ բանտարկեալները խիստ «րտաձմլիկ կերպով են նկարագրում իրանց կարօտ վիճակը և խնդրում են, որ, գոնէ հոգևոր մխիթարութիւնից զրկված չմնալու համար, իրանց ուղարկվի Մկրեան քահանայի կազմած աղօթագրքից մի-մի օրինակ։ Հայ բանտարկեալներից մէկն իր ծանօթներից մէկին ուղղած մի մասնաւոր նամակում յայտնել է, թէ իրանց հետ բանտարկված թիւրքերը անկարևոր յանցանքների համար են բանտարկված, ուստի չարժէ որ Կ. Պօլսի ազգ. պատրիարքարանը պնդէ նրանց չարձակվելու մասին, քանի որ, ըստ նամակագրի, այդպիսի մի պնդում պատճառ կը լինի հայ բանտարկեալների արձակումը յետաձգելու։

◆ Ֆրանսիայի Ավինեօն քաղաքի հրապարակներից մէկում, ֆրանսիական կառավարութեան ծախքով, կանգնած է մի արձան ի պատիւ հայազգի Յովհաննէս Ալթէնի։ Այդ առիթով «La Jeune Turquie» թերթում Արթանքի Ունձեան գրում է, որ Յովհաննէս Ալթէնը 1774 թ. նոյեմբ. 15-ին վախճանվել է Ֆօմօնում ծայրայեղ թշուառութեան մէջ։ Նա բնիկ պարսկաստանցի էր և յայտնի տոհմից սերած։ Նրա ծնողքը ժամանակին զոհ էր գնացել պետական հարուածի։ Եւ Յովհ. Ալթէն, որ իր գերդաստանի միակ շառաւիղն էր մնացել, իբրև գերի վաճառվեց և 15 տարի շարունակ ճաշակեց այդ ծանր կեանքի բոլոր դառնութիւնները։ Բայց նա, շնորհիւ այն բանի, որ օժտված էր գերազանց իմացականութեամբ, իր գերութեան ժամանակամիջոցում կարողանում է ամենաբարեխիղճ կերպով ուսումնասիրել բամբակի արտադրութեան և տորոնի մշակման գործը՝ հետամուտ լինելով իր ժամանակի երկրագործութեան բոլոր կատարելագործութիւններին։ 1759 թ. նա կարողանում է գերութիւնից փախչել և Մարսէյլ հասնել ու ընդունվել ֆրանսիական Լուդովիկոս XV թագաւորից, Վէրսայլի պալատում, իբրև նշանաւոր հողագործ։ Թագաւորը նրան յանձնարարել է Ֆրանսիա ներմուծել չեռամապահութեան նոր սիստեմը։ Բայց Ալթէնը չը կարողացաւ թագաւորի՝ իրան յանձնարարած պաշտօնը գլուխ բերել Պարիզում, որովհետև պալատական ինտրիգներ լարվեցին իր դէմ։ Ալթէն, յուսահատված այդ ինտրիգներից, քաշվեց Ավինեօն և այդտեղ զբաղվեց արևելեան տունկերի և և գլխաւորաբար տորոնի մշակութեամբ։ Իր փորձերն աջողութեամբ պսակվեցին, և այդ ժամանակից սկսած՝ տորոնը Հարաւային Ֆրանսիայի կարևորագոյն արտադրութիւններից մէկն եղաւ։ Բայց դըժբաղդաբար Ալթէնն օգուտ չը կարողացաւ քաղել տորոնի մշակութիւնից ու արտահանութիւնից։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Երևան, 3 մայիսի

Շաբաթ, մայիսի 1-ին, քաղ. կլուբի դահլիճում կայացաւ, յօգուտ տեղիս Մարիամեան օր. դպրոցի, զբօսանք-երեկոյթ։ Զբօսանքը ժամը 4-ից երեխաների համար էր, իսկ ժամը 9-ից մեծերի համար։ Շատ կանոնաւոր էր երեխաների բաժինը. ուսուցչուհիների առաջնորդութեամբ երեխաները խաղում էին, պարում, կարուսէլ նստում, ապա պրօժեկտոր, նորից պարում. իսկ վերջում նուէրներ ստանալով ցրվեցին տուն։ Մեծերի բաժինը աւելի ճոխ էր և այնքան երկար տևեց, որ յոգնած հասարակութիւնը հազիւ կարողանում էր ուշադրութեամբ հետևել։ Սիրողները խաղացին Փառնակէսի նոր գրած «Դասախօսութիւն» կատակերգութիւնը, որտեղ գլխաւոր Նիկիտի դերը խաղում էր ինքը հեղինակը։ Ապա խաղացին ռուսերէն լեզուով Մեառնիցկիի «Փաստաբանի առաւօտը». յետոյ դերասան Թաշճեան գրիմով արտասանեց Դուրեանի «Տրտունջքը» և Գօգօլի «Խելագարի յիշատակարանից»։ Մարիամեան դպ. աշակերտուհիների խումբը շքեղ հագուստով ուսուցիչ Ռ. Մանասեանի ղեկավարութեամբ երգեց մի շարք «Ջան-գիւլումներ» վիճակով. վերջում կար «Գլխարկների գնացք» ծիծաղաշարժ կենդանի պատկերը, որտեղ մի շարք օրիորդներ հասարակութեան միջից անցան գլխներին դրած կանացի գըլխարկներ անցեալի, ներկայի և ապագայի. վերջինս ներկայացնում էր շատ տարօրինակ և ծիծաղելի ձևեր։

Մեծերի բաժնի մէջ առանձին հետաքրքրութիւն շարժեց «Դասախօսութիւն» վօդվիլը և «Ջան-գիւլումը». վերջինս շատ սիրուն տպաւորութիւն թողեց թէ գեղեցիկ երգով և թէ շքեղ ծաղկանման հագուստով։

Դահլիճը և պարտէզը լիքն էին հասարակութեամբ. կարգապահութիւն չը կար. հաւանօրէն ծախսերը դուրս եկած 1000 րուբլուց աւելի կը մնայ։ Ալէք.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 1 մայիսի

Կարդացինք Յ. Դաղբաշեանի պատասխանը «Մշակ» № 85-ի մէջ։

Միթէ Դաղբաշեանը իրաւունք ունի շօշափելու այս ու այն ազնիւ գրավաճառի պատիւը (թէկուզ ակնարկներով), միմիայն այն պատճառով, որ իր գրքերի մի մասը գողացված է։ Հարցն այն է, թէ ով է գողացել և ով է ծախել գողացված օրինակները։ Թող Դաղբաշեանը գոնէ նրանց ու պահանջէ իր կորուստը, բայց նա ոչ մի իրաւունք չունի իր վրէժը միանգամայն անմեղ գրավաճառներից հանելու։ Մենք պնդում ենք, որ Դաղբաշեանի յայտարարութիւնները կազմված են յետին մտքերով, որովհետև իրանց մէջ պարունակում են ակներև ակնարկ, թէ գողացված բառարանները, որոնք թերի են, վաճառվում են Գուտտենբերգ, կենտրօնական և այլ մի շարք գրավաճառների մօտ. ահա այդ անտեղի ակնարկի դէմ ենք մենք բողոքում։

Դաղբաշեանը ասում է, որ ամիսուկէս առաջ մտել է մեր գրավաճառանոց և ստորագրել է 10 օրինակ իր բառարանների վրա (իրօք եղել է ոչ թէ 10-ը, այլ միայն 4 օրինակ, բայց այդ մասին յետոյ)։ Իր ստորագրութեամբ նա ուզեցել հաստատել է, որ այդ «10 օրինակները», որոնք թէ իր կնիքն են կրում և թէ իր ստորագրութիւնը, իրաւացի կերպով կարող են վաճառ հանվել։ Այս դէպքում արդեօք ազնւութիւն էր Դաղբաշեանի կողմից անմիջապէս գնալ ու յայտարարել լրագիրներում, թէ պէտք չէ դիմել գրավաճառներին (տալով և մեր անունը), որովհետև նրանց մօտ եղածները թերի են։ Ախր չէ որ յիշեալ «10 օրինակը» թերի չէին (կրելով իր կնիքը և ստորագրութիւնը) և մենք պիտի 80 ր. ստանայինք նրանց ծախելով։ Կամ թէ Դաղբաշեանը, իբր ազնիւ մարդ, պիտի վճարէր մեզ 10 օրինակի փողը (տոկոսը հանելով), վերցնէր իր մօտ, և այնուհետև միայն իրաւունք կունենար յայտարարելու, թէ մեզ մօտ չը կան իր անթերի բառարաններից։

Անհրաժեշտ է սա էլ շեշտել, որ Դաղբաշեանը մեզ մօտ ստորագրել է ոչ թէ 10, այլ միմիայն 4 օրինակ (6-ը վաճառված է եղել)։ Հաւանական է, որ պարոնը ակնոցի տպաւորութիւնները շփոթել է աչքի տպաւորութիւնների հետ. նա մեզնից յսել է, որ մենք ունեցել ենք 10 օրինակ, և ահա ժամանակի ընթացքում հոգեբանօրէն այլափոխել է իր ստացած լսողական տպաւորութիւնը և կարծել, թէ տեսել է 10 օրինակ։

Խնդիրը որովհետև պատւի խնդիր է, այդ պատճառով մենք չենք կարող անուշադիր թողնել։ Բայց որպէսզի լրագրի էջերը չը ծանրաբեռնվեն մասնաւոր մարդկանց վերաբերեալ խնդիրներով, մենք մեր խօսքը ընդհատում ենք՝ առաջարկելով հետևեալը։ Թող Դաղբաշեանը ընտրէ իր կողմից 10 հոգի հայ գրողներ, իսկ մենք կընտրենք միմիայն 1 հոգի հայ գրող, ու յետոյ թող այդ 11 հոգին խնդիրը պարզեն և հրատարակեն հայ մամուլի էջերում։

Գրավաճառներ՝
Եղբ. Միսակ և Աբէլ Թառայեանցներ

ԴԻՄՈՒՄ ՄԵՐ ՊԱՆԴՈՒԽՏ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԻՆ

Աւազ-աղբիւր գիւղ (Մուշ), 10 ապր.

Որքան որ հայրենիքից հեռու օտար աշխարհում, Ռուսաստանի մէջ դէս ու դէն ցրված էք, բայց անշուշտ ձեր սրտի խորքում կայ մի անշէջ կրակ, որ գիշեր-ցերեկ հանգիստ ու դադար չէ տալիս ձեզ։ Դա հայրենիքի սէրն ու կարօտն է, որ ձեզ քաշում է մի օր շուտ վերադառնալ և նորոգել այն քանդված օջախները, որ թիւրքական նախկին ռէժիմը կործանեց։

Այժմ մեր հայրենիքը սահմանադրական սիստեմով է կառավարվում, բայց ինչ օգուտ, որ դեռ չենք ըմբռնում կառավարական այդ պատուական սիստեմը և դրա հետ կապված բարիքները։

Հաւանաբար իմացած կը լինէք, թէ ինչպէս մեր հայրենի դաշտի՝ Մուշի դաշտի գիւղերում, նոյնպէս և մեր գիւղում բացվել են կանոնաւոր դպրոցներ՝ հիմնական ծրագրով և հմուտ ու մասնագէտ ղեկավարների հսկողութեան տակ։

Այժմ մեր գիւղի դպրոցին կից մի փոքրիկ գր.-ընթերցարան հիմնելու նպատակով ձեզ ենք դիմում, ազնիւ հայրենակիցներ, յուսալով որ ձեր հայրենասիրական ու կրթասիրական լաւագոյն զգացումները կը դրդեն ձեզ չը զլանալ ձեր աջակցութիւնն ու օգնութիւնն ընծայելու ձեր հայրենի գիւղի կուլտուրական այս գործին։

Աջակցեցէք մեզ ինչով և կարող էք՝ գրքերով, լրագիրներով և այլն։ Արդէն մեր գիւղում կազմակերպվել է «Կրթասիրաց Միութիւն» անունով մի ընկերութիւն, որի նպատակն է գործակցել և աջակցել հոգաբարձութիւններին՝ դպրոցական գործերը լաւ ղեկավարելու։

Վստահ ենք, որ դուք, մեր պանդուխտ հայրենակիցներ, ձեր աղիք վաթանի առաջդիմութեան ու զարգացման անկեղծ նախանձախնդրութեամբ պիտի արձագանք տաք մեր այս դիմումին և գործնականապէս ապացուցանէք, որ ձեր սրտերը դեռ ևս բաբախում են ու տոգորվում ձեր հայրենի գիւղին որևէ կերպով օգտակար հանդիսանալու առաքինի զգացումով։

Աւազ-աղբիւր գիւղի՝
Հասարակութիւն և Հոգաբարձութիւն

Յ. Գ.—Նուէրները կարելի է ուղարկել հետևեալ հասցէով.

Тифлисъ, Нахаловка, Худадовская ул. № 4, Девоянца.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 29 ապրիլի

Սալմաստում անսանձ գիւղատէրերի հետ երևան են եկել այս տարի նաև դաշտային մկներ։ Խեղճ երկրագործ գիւղացին, անճար մնացած, ոչ մի միջոց չունի կիրառութեան համար, որ կարողանայ այդ պարազիտների առաջն առնել։ Մի ուրիշ վտանգի են մատնվել նոյնպէս Մարաղայի հազարաւոր սաժէնի վրա գտնվող խաղողի այգիները։ Որթատունկերի հիւանդութիւնը ամայացրեց Միանդաբի այգիները։ Ամիսներ առաջ յիշեալ ցաւալի հանգամանքը ի նկատի ունենալով գեներալ նահանգապետը գիւղատնտես կ.-պօլսեցի Օնիկ Սարաճեանին ուղարկեց Մարաղա որթատունկերի հիւանդութիւնը ուսումնասիրելու։ Սարաճեանի ասելով ճպուռի միջատների հիւանդութիւն է (cigale)։ Ի՞նչ օգուտ որ կառավարութիւնը՝ հակառակ իր ցանկութեան՝ չը ձեռնարկեց որթատունկերի բժշկութեան, և խոշոր տարածութեան վրա եղող խաղողի այգիները փչանալու վտանգի մէջն են ի վնաս Մարաղայի հասարակութեան և պետութեան գանձին։ Ի դէպ է յիշեցնել և յորդորել Կովկասի հայ գիւղատնտեսներին, մանաւանդ «Գիւղատնտես» հրատարակող վարիչներին, որ դաշտային մկների և խաղողի հիւանդութիւնների և նրանց դարմանելու դիւրամատչելի և գիւղացու համար գործնական միջոցներ ցոյց տան. եթէ հնարաւոր է, թող հրատարակեն բրօշիւրներ, որոնք կարողանային օգուտ տալ գիւղացու ցաւերին. դա կը լինէր մեր գիւղատնտեսների հսկայ ծառայութիւնը հայ անտէր գիւղացուն։

Գարնանային անձրևները շարունակում են տեղալ. Ատրպատականում սպասվում է բաւարար հունձ այս տարի։ Թէպէտ կարծվում էր, որ նշեհինները մրսեցին և նուշի բերքը սակաւ կը լինի, բարեբաղդաբար այդպէս չեղաւ. նուշն անվնաս է և բերքն առատ։

Հայկազուն

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

6 մայիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գիշերս մեծ հրդեհ ծագեց Նարվայի վաստավում Օզօրօղնի նրբափողոցում։ Մինչև գիշերվայ ժամը 3-ը այրվեցին 20 տուն։ Կանչված են բոլոր հրդեհաշէջները։ 500-ից աւելի մարդ մնացին անապրուստ։

ՄԻՆՍԿ։ Ակցիզային վարչութեան հաշւապահի օգնական Օսվէդիմսկին յափշտակելով 6500 րուբլի՝ անյայտացաւ։

ՌՈՍՏՕ Դ./Վ.։ Տեղական վաճառականական բանկը, որ գոյութիւն ունէր 17 տարի, ձեռք բերին արտասահմանեան տրամատէրերը։

ՄՕՍԿՎԱ։ Ուտօչկինը կատարեց մի քանի աջող թռիչքներ։

ԿԻԵՎ։ Սենատոր Դէդիւլինը վերադարձաւ և ձեռնարկեց քննութիւնը շարունակելու։

ԺԻՒՎԻԶԻ։ Օդագնաց Նօսուն թռիչքի ժամանակ ընկաւ տասն մետր բարձրութիւնից և ծանր ջարդուածքներ ստացաւ։ Նա գտնվում է անզգայ դրութեան մէջ։ Գործիքը կոտրվեց։

ԲԱՐՍԷԼՈՆԱ։ Պայթեցին երկու ռումբ։ Թեթև վիրաւորվեց մի հոգի։

ՇԱԼՕՆ։ Օդագնաց Շէրէն թռիչք կատարեց դէպի Մուրմէլօն և վերադարձաւ, հաստատելով նոր մրցապայման աւելի հեռաւոր տարածութիւն թռչելու մի ուղևկցի հետ։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառնային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱՔՈՒ՝ մարդատար № 12 գնացքը՝ 2 ժ. 38 ր. ցերեկ., Գանձակ է հասնում 9 ժ. 9 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 20 ր. գիշերվայ, Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 16 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 8 ժ. 1 ր. առաւօտ., Բաքու՝ 8 ժ. 48 ր. առաւ.։ Արագ № 2 գնացքը՝ 8 ժ. 15 ր. առաւ., Գանձակ է հասնում 1 ժ. 28 ր. ցեր., Եւլախ՝ 3 ժ. 6 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 7 ժ. 15 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 10 ժ. 8 ր. գիշ., Բաքու՝ 10 ժ. 53 ր. գիշ.։ Պօստատար № 4 գնացքը՝ 10 ժ. 4 ր. գիշ., Գանձակ է հասնում 4 ժ. 18 ր. գիշ., Եւլախ՝ 6 ժ. 26 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 23 ր. առաւ., Բալաջարի՝ 3 ժ. 13 ր. ցեր., Բաքու՝ 4 ժ. 45 ր. ցեր.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ պօստատար № 74/75 12 ժ. 22 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 11 ժ. 21 ր. առ., Էջմիածին կայար.՝ 4 ժ. 49 ր. ցեր., Նախիջևան՝ 10 ժ. 51 ր. գիշ., Ջուլֆա՝ 12 ժ. 29 ր. գիշ.։ Ապրանքատար-մարդատար՝ 4 ժ. 15 ր. ցեր., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 3 ժ. 10 ր. գիշ., Էջմիածին՝ 8 ժ. 38 ր. առաւօտեան, Երևան՝ 10 ժ. 9 ր. առ. և սրանից դէնը այլևս չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ մարդատար № 5՝ 7 ժ. 31 ր. երեկ., Միխայլովո է հասնում 11 ժ. 45 ր. գիշ., Բաթում՝ 9 ժ. 30 ր. առաւ.։ Պօստատար № 3՝ 12 ժ. 24 ր. ցեր., Միխայլովո է հասնում 5 ժ. 47 ր. երեկ., Բաթում՝ 3 ժ. 25 ր. գիշ.։ Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 36 ր. գիշ., Միխայլովո է հասնում 2 ժ. 39 ր. գիշ., Բաթում՝ 10 ժ. 49 ր. առաւօտեան։

ԲՈՐԺՕՄ՝ մարդատար № 7/8 8 ժ. 28 ր. առ., Միխայլովո է հասնում 12 ժ. 42 ր. ցեր., Բօրժօմ՝ 2 ժ. 3 ր. ցեր.։ Մարդատար № 9/10 3 ժ. 36 ր. ցեր., Միխայլովո է հասնում 7 ժ. 56 ր. երեկ., Բօրժօմ՝ 9 ժ. 13 ր. գիշերվայ։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ պօստատար № 3՝ 12 ժ. 24 ր. ցեր.։ Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 36 ր. գիշ.։ Մարդատար № 11՝ 6 ժ. 58 ր. առ. (այս գնացքը Բաթում չէ գնում)։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ արագ № 2 գնացքը՝ 7 ժ. 25 ր. առաւ.։ Պօստատար № 4՝ 9 ժ. 4 ր. երեկ.։ Մարդատար № 6՝ 11 ժ. 4 ր. առ. (այս գնացքը Բագու չէ գնում)։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պօստատար № 72/73՝ 6 ժ. 8 ր. առաւ.։ Մարդատար-ապրանքատար՝ 6 ժ. 33 ր. երեկոյեան։

ԲՈՐԺՕՄԻՑ՝ մարդատար № 9/10 8 ժ. 8 ր. երեկ.։ Մարդատար № 7/8 6 ժ. 28 ր. առաւ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿՈՐՁԵՆ ՈՍԿԻ ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐԸ. ԻԺԱՆ ԱՆԿԱՐԵԼԻ Է.

Ցրամարդ. համար նոր ձևի ժամաց. ֆրանս. իսկական ոսկուց, բաց, շքեղ գրաւիւրով „Prima Roskop“ մարկայով. այդ ժամաց. մասնագէտը նոյնիսկ չէ կարող զանազանել 56 յարգի իսկական ոսկէ ժամացոյցից։ Բայց շքեղ լինելուց՝ „Prima Roskop“ ժամացոյցը շվէյցար. ամենալաւ շինուածքով է, ժընէվեան յայտնի ֆաբրիկայի գործ։ Լարումը կոթից՝ 40 ժ. մի անգամ—„Remontoir“, մինչև բոպէները ուղղված ընթացքով, 6 տ. գրաւոր երաշխաւորութեամբ։ Գինը առաջ 12 ր. էր, այժմ միայն 2 ր. 90 կ., 2 հատը 5 ր. 40 կ.։ Այդ ձևի խուլ ժամաց.—4 րուբ.։ Մեր ֆիրմայի արտադրութիւնները տարածելու համար՝ մենք կցում ենք իւրաքանչ. ժամաց իբրև պրէմիա ձրի՝ 1) Ձքեղ շղթայ նոյն ոսկուց. 2) ԲՐԷԼՕԿ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ! Աւտոմատիկ ևինէմատօգրաֆ հետաքրքր. տեսարաններով, կամ թէ նոյն 84⁰/₀ արծաթից, ոսկեզօծ. 3) Գ-ր Կօխի ծխափող-ապարատ՝ անվնաս ծխելու պապիրօս կամ սիգար, և կամ թէ՝ գրելու համար գրպանի պրիբօր. 4) Այծեմաշկի քսակ ժամաց. փչանալուց պահպ. համար։ Պատուէրներն ուղարկ. ենք վերադիր վճ. և առ. կանխավճ.։ Հասցէն. ВАРШАВА. Складъ часовъ. Т-во «Милачо». Дзикая ул. № 3—М. 1—4 ժամաց. համար ճանապարհածախք հաշւվում է 50 կ.։ Ով տեսնէ այդ ժամաց. նա կը հաւատայ, որ նրանք իսկական ոսկուց են։ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ.—Կանացի բաց ժամաց. նոյն մետաղից՝ կանացի կօմպլէկտով—3 ր. 90 կոպ.։ Կանացի խուլ ժամաց.—7 ր.։ Թղթակցութիւնները ռուսերէն կամ գերմաներէն։

(2.) (B. 33284) 517. 2—1

Լոյս տեսաւ ՄԱԿ. ՁՄՇԿԵԱՆԻ

❊ ԳԻՍԱՒՈՐՆԵՐԸ ՏԻԵԶԵՐՔՈՒՄ ❊

(Պատկերազարդ)

Բովանդակութիւն.—Սարսափելի գիսաւորները։ Գիսաւորներն ինչ են։ Գիսաւորների կազմուածքը։ Գիսաւորների գլուխը։ Գիսաւորների պոչը։ Գիսաւորների տեսքը։ Գիսաւորների թիւը։ Գիսաւորների շրջանագիծը։ Գիսաւորների շարժումն ու սրընթացութիւնը։ Երկրիս ու գիսաւորի իրար հանդիպելը։ Նոր գիսաւորը։ Պարբերական գիսաւորները։ Հալլէյի գիսաւորն ու նրա տեսքը։ Էդմ. Հալլէյի կենսագրութիւնը։

Գինն է 20 կ.։

Վաճառվում է Թիֆլիսի գրախանութներում. մեծ քանակութեամբ գնողները դիմում են ուղղակի՝ Թիֆլիս, Մակար Ձմշկեանին։ (Ե. 2.) 387. 8—7

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

1910 թ. ընթացքում կը լինի 5 տիրաժ։ Իւրաքանչիւր տիրաժում տարած գլխաւոր գումարը 1.000,000. Մանրամասն տեղեկութ. ուղարկում է ձրի—БЕРНАРЪ и К-о., ПАРИЖЪ, Севастопольскій Бульв., 30. Գրել և հասցէագրել կարելի է ռուսերէն։ Արտասահմ. նամակներին կպցնել՝ բացիկին—4 կ., փակին—10 կ. մարկա։

(27,1,4,8) (B. 29209) 449. 4—4

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԱԳԵՆՏ

Տեղական եւ օտար քաղաքների լրագիրների ու ամսագիրների համար։

Մ. Ա. ԳԱԺՕՆԻԱ

Ընդունվում են ձեռնտու պայմաններով ամեն տեսակ յայտարարութիւններ՝ ինչպէս տեղական, նոյնպէս եւ օտար քաղաքների լրագիրների ու ամսագիրների համար։ Իմ ծառայութիւնից օգտվել ցանկացողներին խնդրում եմ դիմել այս հասցէով. Тифлисъ, Великокняжеская, № 40. Տելեֆօն № 216.

(Ե.Հ.2) 339. 15—15

Թիֆլիսում Առևտրական Գիտութիւն Տարածող Ընկերութեան

Առևտրական Դպրոցում

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ տեղի կունենան—պատրաստական (կրտսեր, միջին և աւագ), I և II դասարանների համար մայիսի 26-ից մինչև յունիսի 3-ը։ Խնդրքի և դօկումենտների հետ միասին պէտք է ներկայացնել ի հաշիւ ուսման վճարի 15 ր.։ Աջող քննութիւն չը բռնողներին փողը վերադարձվում է։ Միխայլովսկի պրօսպ. տ. № 16—18.

(Օ. Մ.) 512. 5—2

ОТКРЫТА ПОДПИСКА
на новый
САМЫЙ ДЕШЕВЫЙ ВЪ РОССІИ
Ежемѣсячный иллюстрированный, литературный и научно-популярный
ЖУРНАЛЪ
„ИСКРЫ ЖИЗНИ“.

Въ журналѣ кромѣ литературнаго отдѣла будутъ широко поставлены отдѣлы педагогическій, политико-экономическіи, библіографій, искусства и провинціальной жизни, а также будутъ печататься научно-популярныя статьи по всѣмъ отраслямъ знанія, будутъ даваться обзоры женскаго, рабочаго и кооперативнаго движенія въ Россіи и заграницей.

Журналъ будетъ иллюстрированъ снимками съ картинъ извѣстныхъ художниковъ, портретами современыхъ дѣятелей, рисунками текущихъ событій и т. п., также въ видѣ приложенія будутъ даны ноты.

Приступая къ изданію журнала „Искры Жизни“ редакція ставитъ своею цѣлью дать, за самую минимальную подписную плату, дѣйствительно серьезный и интересный журналъ для семьи, учащихся, трудовой интеллигенціи, крестьянъ и рабочихъ.

Въ журналѣ примутъ участіе видные литераторы, публицисты, ученые и художники.

Подписная цѣна

75 КОП. на годъ за 12 №№ съ доставкой и пересылкой **75 КОП.**

на другіе сроки подписка не принимается.

Подписка принимается въ редакціи журнала С.-Петербургъ, Вас. остр. 5 линія, д. № 46, кв. № 12.

(Ե. 2.) 486. 2—2

Типографія „Экономія“ Большая Ванкская № 3.